

**UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI,
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISTORIE. CIVILIZAȚIE. CULTURĂ”**

Istoria socială și culturală a bucatelor tradiționale maghiare din Ardeal

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Enikő RÜSZ FOGARASI

Candidat:

Enikő Katalin JANCSÓ

Cluj-Napoca

2024

Cuprins

1. Introducere	6
1. 1. Literatură, surse și istoricul cercetării culinare transilvănene.....	9
1.2. Metodologia cercetării.....	21
1.2.1. Antropologie culturală	24
1.2.2. Influențe culturale	25
1.2.3. Perioade ale obiceiurilor alimentare	27
1.2.4. Metodologia est-europeană	29
1.2.5. Abordare antropologică – cercetare interdisciplinară	31
1.2.5.1. Sociologia în alimentație	34
1.2.5.2. Etnografie nutrițională	36
1.2.5.3. Analiza antropologică a textelor de presă	38
1.2.6. Istoria mentalității	41
1.2.7. Interpretări semiotice	45
1.2.8. Metodologia cercetării cărților de bucate	47
1.3. Criterii pentru transcrierea textelor	51
2. Societatea transilvăneană din punct de vedere al alimentației	53
2.1. Impactul cărții de bucate a lui Tótfalusi	53
2.1.2. Cărți de bucate din Trei Scaune	56
2.1.2.1. O încercare de reconstituire a „Codexului Emilia”, un text dispărut.....	56
2.1.2.2. Alte cărți de bucate legate de Trei Scaune.....	63
2.2. Diferențe sociale în alimentația transilvăneană	68
2.2.1. Bucătăria nobiliară	72
2.2.1.1. Sfaturi referitoare la stilul de viață nobiliar (Studiu de caz)	79
2.2.1.2. Ideile gastronomice ale contelui Gyulay Lajos (Studiu de caz)	81
2.2.1.3. Însemnări din familia contelui Kemény (Studiu de caz)	85
2.2.1.3.1. Jurnalul de cheltuieli al contesei Kemény Kata (Studiu de caz)	88
2.3.1. Bucătăria clasei mijlocii.....	92
2.3.1.1. Însemnări referitoare la alimentație din documentele inspectorilor de mori (Studiu de caz)	94

2.3.2. Bucătăria țărănească	97
2.3.2.1. Eforturi de înfrumusețare a realității.....	110
2.3.2.2. Eforturi de atragere a atenției	113
2.3.2.3. Note din Episcopia de Cluj și Turda (Studiu de caz)	118
2.3.2.4. Sondajul Bálványosváralja (Studiu de caz)	120
3. Istoria culturală a preparatelor simbolice transilvănene	126
3.1. Dezvoltarea conceptului de bucătărie națională în Transilvania	126
3.2. Despre cultura culinară transilvăneană idealizată de Gyarmathy Zsigáné.....	134
3.2.1. Gospodina model transilvăneană	135
3.2.2. Evoluția imaginii de sine a gospodinei	139
3.2.3. Presupuneri nefondate	141
3.3. Sarmalele à la Cluj.....	142
3.3.1. Istoricul sarmalelor à la Cluj.....	144
3.3.2. „Hai să mergem la Cluj să mâncăm varză”	146
3.3.3. Sarmalele lui Mámi din Cluj	150
3.3.4. Cine a fost Nappendruck Ferenczné Fogarasi Pap Ágnes?	152
3.3.5. O încercare de reconstituire a adevăratei sarmale din Cluj.....	157
3.4. Kürtőskalács	163
3.4.1. O perspectivă istorică asupra sobelor de gătit.....	166
3.4.2. Primele descrieri ale kürtőskalács-ului	170
3.5. Terciuri din cereale	172
3.5.1. Terci de hrișcă (haricska, tartárka)	177
3.5.2. Mămăligă din făină de porumb	182
3.5.2.1. Obiceiurile de consum al mămăligii la maghiari transilvăneni	192
3.5.2.2. Amintiri literare despre mămăligă	199
3.5.3. Kiszi secuiesc	202
3.5.4. Balmoșul	206
3.5.4.1. Despre balmoș, din punct de vedere emoțional	211
3.5.4.2. Polemici lingvistice	215
3.6. Turta dulce cu miere din Transilvania	221
3.6.1. Rivalitatea dintre turta dulce din Turda și turta dulce secuiască	230

3.6.2. Pogacea secuiască	234
3.6.2.1. „În fostul oraș al pogăcelor cu miere”	236
3.6.2.2. Pogăcile din secolul al XX-lea	238
3.6.2.3. „În formă de pește și uneori lungi de un metru”	240
3.6.2.4. Este colacul cu miere adevărata pogace secuiască?	245
3.7. Friptura de Turda	247
3.8. Faima flekken-ului și versiunea sa din Târgu Mureș	251
3.9. Brânza în coajă de brad	254
3.10. Mâncăruri uitate sau mai puțin menționate	258
3.10.1. Somlói-kalács din Rimetea	259
3.10.2. Lőnye	261
3.10.3. Levelensült	263
3.10.4. Kőrelepcs	265
3.10.5. Vargabéles	266
3.11. Băuturi transilvănene	268
3.11.1. Băutura idealizată	274
3.11.2. Apă de brad secuiască	280
4. Rezumat	285
5. Surse și bibliografie	295
5.1. Surse nepublicate, manuscrise	295
5.2. Teze de doctorat, dizertații de master și de licență	296
5.3. Foi volante și alte tipărituri de mici dimensiuni.....	296
5.4. Surse tipărite, studii, periodice	297
5.5. Literatură de specialitate	313
5.6. Enciclopedii, manuale, baze de date	337
5.7. Publicații cotidiene și săptămânale	338

Rezumat

În zilele noastre se vorbește despre o bucătărie tipic maghiară transilvăneană, dar în alte perioade istorice exista ideea că alimentația din Ardeal nu ar fi fost altceva decât o versiune specială a gastronomiei maghiare. Întrucât o bogăție de izvoare de epocă referitoare la alimentația nobiliară și burgheză a epocii princiare a supraviețuit în raport cu documentația referitoare la alte epoci, iar aceste surse au fost mai mult sau mai puțin asimilate în conștiința publicului, s-a dezvoltat ca urmare imaginea falsă că bucătăria transilvăneană actuală este, în general, o continuatoare directă a gastronomiei din epoca menționată. Cu toate acestea, realitatea este că sursele istorice și literatura despre alimentația maghiară din Transilvania ultimelor trei secole sunt destul de incomplete. În plus, nici măcar relațiile sociale, aspectele sociale și mentale nu sunt sintetizate în mod satisfăcător, bibliografiile sunt împrăștiate, așa că iluziile de înfrumusețare pot să își facă efectul bazându-se pe deficiențele amintite. În această situație, specialiștii istoriei culturale trebuie să-și dea seama că nu pot face altceva decât să se mulțumească cu vârful aisbergului, întrucât posibilitățile limitate ale unui cercetător singular nu îi permit să completeze detaliile lipsă, întrucât subiectul este extrem de complex, fiind legat de toate fenomenele sociale. Din acest motiv am ales un subdomeniu de cercetare care, deși este un fenomen istoric, privește percepția publică asupra alimentației transilvănene ca formațiune mental-emoțională.

Lucrarea de față nu are precedente notabile în ceea ce privește examinarea imaginii bucătăriei naționale maghiare transilvănene și explorarea istoriei dezvoltării acesteia. De aceea, în unele locuri – depășind cadrele prescrise – nu numai că abordez subiectul în sine, ci indic și oportunități viitoare de cercetare. Una dintre noutățile aduse de această lucrare constă în faptul că ea prezintă o serie de izvoare inedite, aflate în manuscris, necunoscute până acum din punct de vedere al istoriei alimentației. Dat fiind că am examinat mentalitatea formată artificial despre alimentație (aflată în contrast cu faptele istorice), am reușit să descopăr și să analizez eforturile de edificare a unei bucătării naționale, eforturi motivate de aspecte sociale, dar care doar ocazional coincideau cu realitatea bucătăriei transilvănene. Totodată, am prezentat în detaliu meritele personalităților care au contribuit la dezvoltarea mâncărurilor emblematice ale bucătăriei transilvănene, intențiile politice și de căutare a identității care influențau opinia

publică și eforturile de modelare a gândirii de către mass-media, care au răspândit aceste idealuri artificial create. Deoarece în mare parte sursele folosite nu sunt conectate între ele, nu este posibil să se ofere o interpretare cuprinzătoare a obiceiurilor alimentare și a sentimentelor de viață rezultate, dar concluziile, ipotezele și conexiunile care pot fi deduse din datele individuale reumanizează istoria.

În timpul cercetării mi-a devenit tot mai clară ideea că această problematică nu poate fi examinată doar din perspective istorice bazate în mod exclusiv pe surse scrise, ci trebuie examinată și în partea ei emoțională. Am aplicat, așadar, metodologia interdisciplinară a antropologiei istorice. A trebuit să țin cont de faptul că unele părți din amintirile nutriționale legate de Transilvania sunt nesigure, în plus nici nu au fost create întotdeauna de istorici, ci de scriitori și etnografi care au acordat prea puțină atenție antecedentelor istorice. Prin urmare, am considerat că orice sursă din orice domeniu poate fi utilă pentru completarea corpului de cunoștințe din acest domeniu. Chiar și așa, datele lipsă sunt semnificative, dar le-am completat cu literatura de specialitate. Datorită abordării interdisciplinare, am putut folosi și aspecte care sunt evidente pentru cercetătorul propriei culturi, dar care uneori, în lipsa unor date specifice, este dificil sau chiar imposibil de articulat într-o narațiune coerentă. În cele din urmă, metoda aleasă a avut succes, întrucât necunoscutele din sursele dispersate s-au conectat și s-au completat, prin intermediul ghidării mentale care decurge din regularitățile naturii umane și este cunoscută sub denumirea de abordare antropologică. Acest lucru a făcut posibilă și utilizarea sentimentelor, manipularea aspectelor cronologice fără rigiditate formală și alte opțiuni de cercetare mai puțin „pozitiviste”. De exemplu, cronologia nu a urmărit întotdeauna continuitatea temporală, dar uneori cercetarea a mers înapoi sau înainte, sărind peste secole. În acest fel, constanța care se vede în acțiune pe o perioadă lungă de timp poate conecta spațiul mental în care obiceiurile alimentare, atât de caracteristice proceselor est-europene, s-au schimbat cu greu de-a lungul anilor. În plus, am completat datele istorice lipsă cu detalii obținute din literatura de ficțiune, non-ficțiune și de specialitate, din studiile etnografice, iar uneori din rețeaua de contacte a personajelor care aveau legătură cu subiectul. Până la urmă, calitatea hranei de aici nu a fost întotdeauna reflectată în mod adecvat de indicatorii cantitativi și de situația economică și socială, ci mai degrabă de obișnuință, de standardele așteptate, de lipsa de informații – cu mențiunea că toate acestea se aplică în mare parte țăranimii care forma majoritatea populației și în trecutul apropiat.

În ceea ce privește sfera geografică a temei de cercetare, m-am concentrat pe Transilvania istorică, astfel că sursele și datele prelucrate sunt legate în principal de această regiune. În acest cadru, m-am concentrat în mod special pe particularitățile est-europene, deoarece aici schimbările în viața țărănească au avut loc cu 3-4 generații mai târziu în raport cu tendințele majore din Europa. Întrucât schimbările din secolul al XVIII-lea s-au arătat mult mai încet în viața de zi cu zi, egalizarea internă între diferitele categorii sociale s-a manifestat și ea mai încet. Acest lucru explică faptul că mentalitatea unei epoci uneori dispare pentru a reapărea într-o situație nouă după o perioadă semnificativă de timp. Prin urmare, constatările istorice ale literaturii occidentale pot fi aplicate diferențiat și cu atenție, nu trebuie impuse înaintea aspectelor economice și sociale locale. Evident, am folosit pe alocuri referințele din această literatură nu doar din cauza cerințelor metodologice, ci și în căutarea analogiilor, dar cu intenția clară în cazul aspectelor sociale ale istoriei alimentației. Metoda practică vizavi de subiectul alimentației din Ardeal pretinde să se facă referire în mod „obligatoriu” la bibliografia maghiară, dar cu toate acestea, am încercat să nu exagerez în acest sens, folosind doar literatura strâns legată de subiectul creării viziunii naționale asupra aspectelor culturale. În schimb, am pus accent pe literatura referitoare la alimentația românească, un subiect care este bine legat de literatura transilvană, în multe feluri, și, în plus, este citat mai rar în studiile legate de alimentație, ceea ce cred că aduce o notă în plus cercetării mele.

Teza cuprinde patru capitole. În primul am prezentat izvoarele istorice, literatura și istoria cercetării alimentației ardelenice. Aceste trei subiecte sunt legate între ele, deoarece există adesea surse care nu numai că conțin date despre cultura alimentară a epocii date, dar oferă și informații adecvate despre modul de gândire al vremii și în același timp analizează modul recent de a mânca. Ca date, folosesc și formulări deja depășite de timp și de realitate, dar în care sunt descrise așteptările, dorințele și greșelile referitoare la bucătărie, care s-au transformat de-a lungul timpului într-un indicator de valoare-sursă. În literatura inițială, formularea caracterului bucătăriei transilvănene nu apare încă, dar idealismul care conturează specificul meselor de aici se poate observa deja în acțiune. Evident, trecutul imaginar nu trebuie echivalat cu cel real, dar nu poate fi ignorat faptul că orice aspect a fost creat pe o temă anume, așadar chiar și datele eronate aparțin istoriei culturale a obiectului de cercetare. Întrucât scopul acestei teze nu este crearea unei tradiții, nu am intrat în posibilitățile de utilizare teoretică și practică a tuturor

informațiilor inerente materiei, ci am indicat doar, din când în când, posibilitățile de integrare a acestora în cultura contemporană.

Al doilea capitol, intitulat *Diferențele sociale în alimentația transilvăneană*, pregătește contextul istoric al nutriției ca și bază de pornire pentru al treilea capitol. De exemplu, am arătat că unele mâncăruri au avut deja un trecut local documentabil și înaintea conceptului care a dus la crearea bucătăriei naționale. Deja se vorbea despre ele ca parte a conștiinței de sine culinare a unei anumite zone geografice, așa cum a fost cazul verzei de la Cluj, a preparatului *somlói kalács*, a turtelor dulci secuiești sau de Turda. În acest capitol, intitulat *Cărțile de bucate transilvănene și sursele lor*, pun în evidență și demonstrez influența seculară pe care a exercitat-o lucrarea intitulată *Cărticica bucătarului*, din secolul al XVII-lea, tipărită de Tótfalusi Miklós. Rolul acestei tipărituri este de necontestat, deoarece ea conține descrieri ale multor preparate considerate și astăzi ardelenesti. În acest subcapitol mi-am argumentat convingerea că dacă singurul fapt documentabil este că această carte a fost tipărită de Tótfalusi, există însă și o serie de indicii în favoarea ideii că el însuși a fost și autorul lucrării în discuție. În continuare, am completat argumentele referitoare la influența cărților de bucate cu un studiu de caz, referitor la manuscrisele din secolele XVIII-XX din zona Trei Scaune, și m-am ocupat în mod special de frecvența istorică considerabilă a acestora în microregiunea amintită. Pe de o parte, am arătat că aceste manuscrise sunt legate de gospodăria baronilor Apor. Totodată aceste surse dovedesc în mod indirect alfabetizarea mai ridicată a regiunii, dar și nevoia de conectare cu cultura occidentală. În același timp, am încercat să reconstruiesc manuscrisul de rețete culinare intitulat *Codex Emilia*, datat în secolul al XVIII-lea și dispărut între timp, având câteva descrieri de la începutul secolului trecut care au relatat despre el.

După secțiunea referitoare la încorporarea socială a cărților de bucate, am trecut la schițarea diferențelor sociale în alimentație. De dragul simplificării schematice, am luat mai puțin în considerare detaliile diversității categoriilor sociale transilvănene, numeroasele diferențe nuanțate sau mai marcate din cadrul nivelurilor naționale, geografice și economice, precum și suprapunerile dintre acestea. Ca urmare, am proiectat modelele pe trei straturi, domnii, burghezii și țăranii, cu caracteristicile lor mai sublimite. În cazul tuturor categoriilor amintite, am enumerat caracteristicile generale care sunt identificate de literatură și am examinat posibilitățile inerente surselor care au fost deja descoperite. Mai întâi, am analizat bucătăria nobilimii. Am precizat că avem puține date coerente despre alimentația clasei superioare, care, totodată, a emis cele mai

multe documente scrise până în secolul al XIX-lea. Evident, dincolo de criteriile sociale tipice, nevoile economice și psihice variază de la familie la familie. Am ilustrat și aceste versiuni posibile prin studiile de caz enumerate. Am prezentat categoria nobiliară prin manuscrisul lui István Wesselényi (1674–1734) despre principiile economice, din anul 1722. Din notele respective reiese modul de gândire al nobilului care cheltuiește rațional, influențând atitudinea familiei față de alimentație prin gestionarea bucătăriei pe baza resurselor proprii. Documentul era necunoscut până acum, la fel ca însemnările olografe ale contelui Lajos Gyulai. Acesta din urmă este neobișnuit în sine, deoarece grafomanul Gyulai a completat paginile goale din cartea de bucate în limba germană a mamei sale cu tot felul de gânduri legate de gastronomie, dintre care unele includ propriile observații despre alimentația locală, dar și anecdote, fantezii și obiceiurile alimentare ale popoarelor îndepărtate. Cele mai interesante dintre ele sunt reflecțiile asupra alimentației țaranului ardelean, precum și propriile păreri despre preparatele specifice. Al treilea studiu de caz al categoriei sociale nobiliare este, la fel, o sursă studiată pentru prima dată în această disertație. Pe baza datelor din acest manuscris, am identificat autoarea jurnalului de cheltuieli creat aproximativ între anii 1870–1880 de contesa Kata Kemény (1804–1895). În ceea ce privește tema mea, m-aș fi putut concentra doar pe materiile prime din bucătărie și pe proveniența lor, întrucât documentul nu dezvăluie modul de a mânca. Însă această sursă a putut fi completată cu amintirile din istoria familiei lăsate de nepoata contesei Kata, Anna Kemény (1877–1935). Cele două surse se completează reciproc și conturează comportamentul economic specific al unei părți a familiei Kemény. Personajul de înalt rang nobiliar care a fost Kata Kemény, care a învățat însă metodic deprinderile unei gospodine încă de la o vârstă fragedă, nu numai că a avut grijă de oamenii casei ei, indiferent de statutul lor social sau de naționalitate, dar a consemnat cu exactitate detalii despre cele mai neînsemnate varietăți ale alimentelor de bază, în timp ce cheltuia pentru ea însăși doar cele strict necesare.

În continuare, abordând caracteristicile posibile ale mesei burgheze, am cercetat ca un studiu de caz însemnările inspectorilor morii din Târgu Secuiesc, analizând pachetul de documente din secolul al XVIII-lea, până acum necercetate, care cuprinde 52 de ani. În acestea apar o serie de alimente ocazionale sau zilnice. În acest document au fost înregistrate o serie de produse alimentare destinate zilierilor, angajaților orașului sau chiar oaspeților privilegiați ai urbei secuiești. De remarcat că în anul 1735 apare și „kürtőkalács”, știind că prima mențiune scrisă a acestui preparat este din 1723, fiind legată de Kálnoky Borbála, soția baronului Péter

Apor, care locuia într-un sat vecin. În legătură cu bucătăria țărănească am prelucrat două documente pe care le-am analizat de asemenea pentru prima dată. Unul dintre ele a cuprins sondajele efectuate în 1937 în satele Episcopiei Cluj-Turda, în care alimentația nu este discutată în detaliu, dar reiese totuși că aceasta este unilaterală, săracă și este adesea menționată ca fiind una dintre cauzele majore ale bolilor, alături de alcoolism. Cealaltă sursă, care este mult mai detaliată, prezintă totuși și câteva neajunsuri. Este materialul de însemnări pregătit de cercetătorii studenți ai satului Ungureni (Bálványosváralja), în 1943. Din document reiese o alimentație foarte monotonă, cu valoare nutritivă slabă. Întrucât numărul mic de cazuri în care se înregistrează alimentația pentru o săptămână nu este reprezentativ pentru numărul de oameni din sat, am comparat datele cu alte câteva surse contemporane și am demonstrat că nu atât diferențele materiale sau geografice, cât mentalitatea și abilitățile reduse în materie de gătit ale femeilor și regulile de stil de viață așteptate au dictat în primul rând calitatea alimentației.

În al treilea capitol, am rezumat istoria procesului de creare a bucătăriei naționale maghiare transilvănene și am rezumat eforturile teoretice de teoretizare națională. Ca introducere, am definit caracteristicile alimentelor simbolice, am explicat ce criterii trebuiau îndeplinite de alimentele a căror istorie culturală era definită și de care s-au legat simbolurile bucătăriei transilvănene, am conturat și situația istorică în care s-a dezvoltat abordarea în acest sens. În legătură cu acest demers, am desenat portretele a două personalități care au reprezentat în mod conștient și la un anumit nivel spiritul teoretic al bucătăriei transilvănene. Una dintre ele este Etelka Hory, soția lui Zsigmond Gyarmathy. Ea a fost prima care a răspândit în mod conștient simbolurile bucătăriei transilvănene, prin scrierile și exemplul său personal. A doua personalitate, care a trăit ceva mai devreme, era o femeie de condiție socială simplă, numită de contemporani Mámi, soția lui Ferenc Nappendruck din Cluj, de la jumătatea secolului al XIX-lea. Cultivarea idealului bucătăriei transilvănene nu a fost o activitate conștientă pentru ea, dar relatările despre bucătăria sa ilustrează convingător faptul că a fost o personalitate definitorie a bucătăriei ardelen. Referindu-se la ea, contele Sándor Teleki susține că varza umplută pe care a creat-o la Cluj a sublimat tot ceea ce au vrut localnicii să arate lumii despre acest preparat. De această digresiune ideologică am legat și rezumatul istoriei culturale transilvănene a preparatelor cu varză. Se pare că este greu de spus ceva nou despre acest tip de mâncare care a fost analizat de multe ori, dar cred că de data aceasta am putut evidenția și aspecte noi, în timp ce alte date, cunoscute deja, au fost puse într-o altă lumină. Dacă ar fi să formulez esența demersului într-o

singură propoziție: am reușit să scot în evidență gradul de conștientizare a ardelenilor în legătură cu gătitul verzei.

Am continuat teza cu istoria culturală a altor mâncăruri. Prima din acest șir este bine cunoscutul *kőrtőskalács*. După ce am rezumat datele care au fost deja descoperite, am trecut în revistă istoricul cercetării acestui preparat. Am atras atenția asupra a două aspecte rezolvate în mod nesatisfăcător în bibliografia existentă. Unul este legat de autoarea manuscrisului de rețete din 1784, care conține prima descriere a preparatului. Pe baza datelor biografice pe care le-am analizat, am atribuit această rețetă Mariei Mikes, soția lui József Teleki (cca. 1760–1846), și nu Máriei Mikes, soția lui István Dániel (1736–1817), așa cum s-a făcut în mod eronat până acum. A doua observație mi se pare mai importantă, fiind legată de clarificarea originii denumirii. Sunt convinsă că aceasta nu derivă din forma bine cunoscută astăzi a hornului cilindric de sobă, ci de la sobele deschise care au fost folosite în unele regiuni chiar și până la începutul secolului trecut, numite *kőrtőkályha*. Am dedicat următorul subcapitol alimentelor tip mămăligă. Mai întâi, într-o privire de ansamblu istorică, am descris particularitățile acestui preparat, prezența sa persistentă de la „straturile ancestrale” ale alimentației transilvănene până în zilele noastre, iar apoi m-am concentrat pe încorporarea mentală a formei sale binecunoscute, *puliszka*. Deși a fost considerat un aliment de bază al claselor sociale inferioare chiar și în primele decenii ale secolului al XX-lea, consumul său nu s-a limitat la acestea. Se bucurau și clasele superioare de consumul ei, ba mai mult, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea era deja identificată în mod conștient ca un preparat caracteristic Transilvaniei. Dar fiind considerat un fel prea simplu de mâncare, a fost împins treptat afară din arealul ideal al bucătăriei maghiare din Transilvania, ca urmare a schimbărilor politice din secolul al XX-lea. Explicația pentru acest fenomen cultural, care e în contradicție vădită cu realitatea de zi cu zi, este în primul rând identificarea sa cu bucătăria românească și legătura sa cu sărăcia și cu un stil de viață lipsit de pretenții. Interesant este și cazul unei versiuni a acestei mâncăruri care poate fi documentată încă din secolul al XVII-lea, balmoșul (*bálmos*), pe care lingviștii români l-au catalogat ca fiind de origine maghiară, contrar conștiinței publice maghiare și lingviștilor noștri. Ca urmare, la sfârșitul secolului al XIX-lea, balmoșul era cunoscut ca un fel de mâncare reprezentativ al elitei maghiare din Transilvania. Dintre mâncărurile deja uitate complet, am evidențiat *zabkisz*, întrucât era considerat o caracteristică a bucătăriei secuiești, și se consuma și în satele de munte mai izolate până la începutul secolului al XX-lea. Despre turta dulce cu miere din Transilvania știm destul de puține

lucruri și probabil că nu vom putea extinde prea mult cunoștințele noastre nici de acum înainte, din lipsa surselor. Dar spre norocul nostru, opiniile și informațiile despre acest subiect apărute în presă sunt mai bogate și arată că ardelenismul subiacent turtei dulci este mult mai bogat la nivel de mentalitate. Cunoștințele noastre de până acum ne permit să concluzionăm că turta dulce, adică pogacea cu miere, cum se numește în Transilvania, a fost întotdeauna „înconjurată” de o caracteristică emoțională care ar fi greu de susținut doar cu date concrete. A fost creată din întâlnirea culturilor, dar probabil că motivul pentru care a putut fi exportată și în țările din est este că a reunit cunoștințele meșteșugărești autohtone, care s-au perpetuat de sus în jos, cu cunoștințe și practici culinare mai rudimentare. În consecință, aici s-a întâlnit meșteșugul din vest cu caracteristicile locale ale Transilvaniei. Am ilustrat transilvanismul turtei dulci cu exemple din Turda și din Târgu Secuiesc, unde erau centrele importante de fabricare a acestor produse. În ceea ce privește renumele fripturii de Turda, la acesta au contribuit nu doar gustul și metoda practică de preparare adaptată mediului de târg, ci și conștientizarea turdenilor cu privire la calitățile acestui produs. *Flekken* din Marosvásárhely (Târgu Mureș) aparține, de asemenea, sortimentelor de carne prăjită legate deja de lumea restaurantelor.

Istoria alimentelor create într-un mediu burghez sau de restaurant și înzestrate cu caracteristici transilvănene nu se întinde prea mult în timp, dar materialele de presă referitoare la acestea și moda ocaziilor sociale aparținând stilului de viață burghez le-a adus o reputație rapidă. La acest fenomen a contribuit și crearea aspectului național al bucătăriei, care a câștigat mai mult spațiu în presă mai ales în perioada dintre cele două războaie mondiale. Ca reacție la acest spirit, pe lista preparatelor ideale au fost adăugate mâncăruri suplimentare. Deși *kászútúró* a fost produs din motive turistice, nu a fost menționat prea des ca o mâncare simbolică transilvăneană, deoarece în trecut era amintit doar în treacăt, chiar dacă era identificat ca un fel de mâncare tipic secuilor. În plus, am mai prezentat *somlóikalács* din Rimetea (Torockó), *lőnye*, *kőrelepcs*, *lebensült* și *vargabéles*, ca mâncăruri transilvănene mai rar menționate. Imaginile simbolice au fost asociate mai ales cu aceasta din urmă. Lista este închisă de subcapitolul *Băuturi transilvănene*, întrucât mentalitatea față de băuturile spirtoase și vinuri este mai săracă din punctul de vedere al transilvanismelor tipice, astfel că este un domeniu mai puțin cercetat. Cu toate acestea, am inclus și în acest subcapitol aspecte noi, prin sintetizarea celor existente.

În ultimul capitol răspund la întrebările de cercetare formulate la începutul tezei. În primul rând, am presupus că un preparat transilvănean tipic este creat de public și a primit

această etichetă ca urmare a unei situații socio-politice specifice sau a fost definit ca atare de-a lungul generațiilor, prin tradiție. Nu este posibil un răspuns clar la această presupunere, întrucât alimentele clasificate ca ardelenesti în teză au fost interpretate de public ca fiind locale în diferite epoci și în moduri diferite. Prin urmare, ele nu pot fi legate clar de niciun eveniment istoric, schimbare politică sau manifestare economică care să aibă laturi comune, dar în majoritatea cazurilor textele de presă maghiare publicate între cele două războaie mondiale au atras atenția și asupra alimentelor simbolice deja existente la acea vreme, introducând în același timp altele noi în conștiința publicului. Cu toate acestea, multe mâncăruri cu simbolism național reînviată în primele decenii ale secolului al XX-lea au alimentat imaginea arhaică a bucătăriei transilvănene. A doua presupunere se referă la rolul presei în influențarea opiniei publice. Răspunsul la aceasta este strâns legat de prima întrebare. Impactul discursului public creat de presă este clar, ceea ce a fost definit ca hrană transilvăneană a câștigat spațiu și în literatura publică de la începutul secolului al XIX-lea și, în consecință, de asemenea, în arealul mediatic, în timp ce cărțile de bucate și descrierile meniurilor nu abundă în astfel de rețete. Printre primele preparate de acest gen menționate în presă s-au numărat varza de Cluj și *kürtöskálács*, care au fost asociate de la bun început cu mâncarea transilvăneană, mai ales în reportajele despre nunți. *Puliszka*, adică mămăliga, a fost rar menționată, dar doar în raport cu balmoșul, în cazul căruia identificarea transilvană a fost mai clar definită, chiar dacă a fost asociat cu bucătăria românilor. În presă, identitatea bucătăriei secuilor a fost definită prin *kiszi*, *kászútúró*, *kürtöskalács*, *fenyőpálinka* și mai rar *lőnye*. Imaginea astfel creată în mod artificial nu s-a adresat doar regiunilor îndepărtate, ci și conștiinței cetățenilor, aceste preparate simbolizând și unicitatea maghiarilor ardeleni, delimitarea lor culturală în raport cu românii. Simbolurile bucătăriei transilvănene sugerau simultaneitate și continuitate, au devenit personaje „obligatorii” în presa și publicațiile etnografice maghiare și în imaginea de sine locală. În ceea ce privește *puliszka*, este evident că acest preparat a stat la baza mesei populare de aici, indiferent de naționalitate. Cu toate acestea, datorită identificării sale cu bucătăria săracă, opinia publică a avut întotdeauna o atitudine negativă față de mâncarea respectivă. A considerat-o inferioară pâinii, era doar o soluție necesară, a vrut să o vadă doar ca hrana săracă a țăranilor români. Acest lucru contrazicea însă realitatea care făcea ca și populația țărănească de etnie maghiară să se hrănească în mod cotidian cu mămăligă. Atitudinea de delimitare menționată a devenit și mai pronunțată după ce maghiarii transilvăneni au devenit cetățeni români. Astfel, în ciuda popularității sale pe masa maghiarilor

de orice categorie socială, puliszka nu a putut deveni un preparat care identifica bucătăria maghiară transilvăneană, chiar dacă documentele și statisticile economice dovedesc importanța ei în alimentația locală. Presupunerea că imaginea bucătăriei naționale maghiare transilvane a fost prezentă în practica zilnică a oamenilor care trăiau la diferite niveluri alimentare nu se poate dovedi clar, deoarece avem prea puține date coerente în acest sens. De exemplu, majoritatea cărților de bucate menționează varza de Cluj, *kürtőskalács*, *vargabéles* și turta dulce din Secuime, dar mâncărurile preparate cu puliszka se întâlnesc mai frecvent printre rețetele care apar în presă, în timp ce *kiszi*, *körelepcs* și *lönyé* sunt rare. În același timp, în reportajele referitoare la ospitalitatea din Transilvania sunt enumerate preparatele reprezentative. În fine, suprapunerea dintre tipurile de mâncare care apar în sursele istorice și alimentele catalogate de presă drept transilvănene, pe de o parte, și realitatea culinară, așa cum am sugerat deja în întrebarea anterioară, pe de altă parte, este destul de mică, așa că pot spune că idealul bucătăriei era mai mult o categorie mentală și imagologică decât un fapt real, lucru pe care putem să îl observăm și în practica bucătăriei de astăzi. Mâncărurile înzestrate cu caracter ardelenesc sunt în mare măsură legate de dimensiunea lor regională prin poveștile legate de aceste mâncăruri. La fel pot fi legate de Transilvania prin denumiri geografice, narațiuni, documentele disponibile și proiecțiile emoționale ale preparatelor date, și nu prin materiile prime și tehnologiile folosite, deoarece acestea arată, de fapt, spre bucătăria universală.

În concluzie, scopul principal al acestei disertații este să pună în contrast trecutul imaginar al gastronomiei transilvănene cu faptele și realitatea culinară. Dar sper că pe marginea acestui subiect aluziv și evanescent am reușit să redactez totuși o lucrare lizibilă, demnă de luat în considerare.

5. Surse și bibliografie

5.1. Manuscrise neditate

Apor Zsuzsánna Liktáriumos könyve 1727.

https://mandadb.hu/tetel/93029/Apor_Zsuzsanna_liktariumos_konyve (2023. 12. 02.)

Bánffy Jánosné Wesselényi Jozefa: Napló III. (1877–1886). A Román Akadémia Könyvtár Kolozsvári Fiókja (Továbbiakban RAKtKF). Jelzet. Mss. A 86/ III.

Bánffy Jánosné Wesselényi Jozefa: Napló (1881–1899). RAKtKF. Jelzet. Mss. A 87.

Döbrentei Gábor napi jegyzései. 1822.: Kolozsvári Egyetemi Könyvtár, Különgyűjteményi Osztály (Továbbiakban KLBEKtKgyO). Jelzet: Ms. 3100.

Falutanulmány Kolozs és Torda megyéből. 1937. RAKtKF. Jelzet: Ms. U 1841.

gróf Gyulay Ferencznének német szakácskönyve 1851. KEKtKgyO. Jelzet: Ms. 853.

Gyarmathy Zsigáné szakácskönyve. KEKtKgyO. Jelzet: Ms. 1298.

Imreh István hagyatéka: *A bálványosváraljai falukutatók jegyzetanyagának egy része.* Erdélyi Múzeum-Egyesület kéziratára. 37. doboz: 578.

Költségnapló. KLBEKtKgyO. Jelzet: Ms. Col. doc. 162.

Konyhai menü- és költséglisták Bánffy Irma grófnő hagyatékából. Román Nemzeti Levéltárak Kolozs Megyei Osztálya Igazgatóságának Kolozsvári Levéltára (a továbbiakban RNLtKol). Fond. 1214. (Gróf Bánffy-család levéltára 1870–1871). csomó 1398.

Malominspektorok számadásai (1733—1754). Román Nemzeti Levéltárak Kovászna Megyei Osztálya Igazgatóságának Sepsiszentgyörgyi Levéltára (Továbbiakban RNLtKv) Fond 20. (*Kézdivásárhely város iratai*). Leltár 9, csomó 35, 36.

Novák Mária önéletrajza. (Ajtony Zsuzsa tulajdona, Csíkszereda)

Receptfüzet 1805-ből. Szerző ismeretlen. KEKtKgyO. Jelzet: Ms. 1368.

Receptfüzet Albert Juliannától. 1887. (JEK tulajdona).

Receptfüzet Égető Éva tulajdonában. 20. század eleje. Kézdivásárhely.

Receptfüzet Jancsó Györgynétől (feltételezhetőleg). A Jancsó Család Alapítvány tulajdona. 19. század vége. Gelence.

Receptfüzet Könczey Máriától (1883–1980). 19–20. század fordulója (magántulajdonban).

Receptfüzet Péter János (1870–1944) hagyatékából. Kézdivásárhely. Fazekas Csilla tulajdona.

Római-katolikus halotti anyakönyv 1857–1863. RNLtKol. Fond 71/58, csomó 144.

Szentmártoni Samu: Thorockó. RAKtKF. Jelzet: Ms. U. 1386.

Tanácsok 1722. RNLtKol. Fond. 1264. (Gyulay–Kuun család levéltára). csomó 55.

5.2. Teze de doctora, lucrări de masterși de licență

Csapó 2012b – Csapó Emőke [Chira Ecaterina]: *Viața cotidiană a aristocrației Clujene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.* Doktori értekezés. Kvár. 288–415.

Farkas é. n. – Farkas Csilla: *Asszony a konyhában*. Magyar Néprajzi és Antropológiai tanszék. Kvár. 2.

Füreder 2009 – Füreder Balázs: *A „Hosszú reneszánsz konyhakultúra” magyar nyelvű szakácskönyveinek bemutatása és összehasonlító elemzése*. Doktori értekezés. Debrecen.

Lukács 2012 – Lukács József: *Clujul renascentist: aspecte privind viața cotidiană în Cluj în secolul al XVI-lea și al XVII-lea: gastronomie și alimentația*. Kvár. Doktori értekezés, BBTE, Történelem és Filozófia Kar.

Nagy 2016 – Nagy Emőke: *A magyar táplálkozáskultúra fejlődése a szakácskönyvek tükrében a XIX. század végétől*. Magiszteri dolgozat. BBTE, Történelem és Filozófia Kar. Kvár.

Orbán 2022 – Orbán Zsolt: *A székeliség identitás alakulása 1867–1940*. Kvár.

Vonház 2005 – Vonház Erika-Gabriella: *Erdély másleírásai az 1850–1880-as években*. Bölcsészkar. Magyar Irodalmi Tanszék. Kvár.

5.3. Tipărituri mici

A Honvédek Kolozsvári kórházai számára adott segedelmezésekről szóló második jelentésem

http://greenstone.bjc.ro/greenstone/collect/arhivele/index/assoc/JA075.dir/RO_AN_CJ_0563_117.pdf. (2019. 04. 08.)

Nappendruck Ferenczné gyászjelentő: RAKtKF. Jelzet: 1268. sz.

5.4. Cărți, studii editate, presă

A céhes 1981 – *A céhes élet Erdélyben*. Szerk., bev. Kovách Géza–Binder Pál. Bukarest.

A Hét szakácskönyve 1908 – *A Hét szakácskönyve* II. kiad. Szerk. Ignotus Hugó [Emma asszony]. Bp.

A kürtös 1935 – *A kürtös kalács*. Magyar Sütők Lapja XXXIII. 12. sz. 9–10.

Andea 2005 – Andea, Susana: *Medicul domnesc Bartolomeo Ferrati și epoca sa*. Documente. Kvár.

Apáczai 1979 – Apáczai Csere János: *Elmúlt korok, régi étkek* I. TETT III. 9. sz.

Apor 1903 – Apor Péter: *Az vendégségről, ebédről és vacsoráról.* = *Br. Apor Péter verses művei és levelei* (1676—1752) 1. köt. Szerk. Szádeczky Lajos. Bp.

1978 – Apor Péter *Metamorphosis Transylvaniae*. Elősz., jegyz. Kócziány László. Bukarest 1978.

Asszonyok 1980 – *Asszonyok és férfiak tüköre.* = *Tanúvallomások a XVII. századból.* Szerk. Vigh Károly. Bp.

Az utazás 1973 – *Az utazás divatja.* Szerk. Egyed Ákos. Bukarest.

Az utolsó 1980 – *Az utolsó mézeskalácsos.* Művelődés XXXIII. 12. sz. 10.

Bánffy 2014 – Bánffy Jánosné Wesselényi Jozefa: *Emlékirat.* Szerk., bev. Kelemen Lajos. Kvár.

B. Nagy 1973 – B. Nagy Margit: *Várak, kastélyok, udvarházak ahogy a régiek látták: XVII–XVIII. századi erdélyi összeírások és leltárak.* Bukarest.

B. S. 1905 – B. S.: *Fonott kalácsok és perezcek.* Néprajzi Értesítő VI. 210–215.

Bächer 2012 – Bächer Iván: *Három erdélyi anizs.* = *Erdélyi lakoma újratöltve.* Szerk. Cserna-Szabó András. Bp. 99–105.

Bakk 1883 – Bakk Endre Szentkatolnai: *A Bak és Jancsó család története.* Bp.

Bakos 1982 – Bakos Ferenc: *A magyar szókészlet román elemeinek a története.* Bp.

Balázs 1942 – Balázs Márton: *Adatok Háromszék vármegye néprajzához.* Sepsiszentgyörgy.

Bálint 1980 – Bálint Tibor: *A fehér lótól a zokogó majomig.* = *Erdélyi konyha.* Szerk. Kövi Pál. Bukarest.

Ballagi 1878 – Ballagi Károly–Király Pál: *A magyar birodalom leírása különös tekintettel az 1876. XXXIII. törv.-cikkekre.* Külön nyomat az „Egyetemes Földrajz”-uk III. kötetéből. Bp. 1878.

Balogh Edgár 1979 – Balogh Edgár: *Vargyasi változások.* Bukarest.

Balogh Judit 2005 – Balogh Judit: *A székely nemesség kialakulásának folyamata a 17. század első felében.* Kvár.

Barabás Endre 1904a – Barabás Endre: *Udvarhely vármegye közgazdasági leírása I.* Közgazdasági Szemle XXVIII. 683–720.

1904b – Barabás Endre: *Udvarhely vármegye közgazdasági leírása II.* Közgazdasági Szemle XXIX. 762–778.

1907 – Barabás Endre: *A nép táplálkozása Maros-Torda vármegyében.* Közgazdasági Szemle XXXI. 37. köt. 37–49.

Barabás Jenő 1970 – Barabás Jenő: *A lakóház füsttelenítéséről*. Ethnographia LXXXI. 276–287.

Barabás Miklós 1944 – Barabás Miklós Márkosfalvi: *Önéletrajza*. Bevez., jegyz. Bíró Béla. Kvár..

Barbu 2015 – Barbu, Violeta: *Maria Mamucca de la Torre Kálnoky: contesa de la fruntariile imperiilor*. = *Grădina rozelor*. Femei din Moldova, Țara Românească și Transilvania (Sec. XVII–XIX). Szerk. Barbu, Violeta et al. Bukarest. 149–185.

Bárczay 1893 – Barczay Oszkár: *A régi magyar konyháról*. Századok XXVII. 403–420.

Bartalis 1931 – Bartalis Ágost: *A csíki székelység alapvető kérdései*. Mit adjon a város a falunak. Csíkszereda.

Bartha 1898 – Bartha József: *Székely tájszók Jósikánál*. Magyar Nyelvőr XXVII. 46–47.

Beke 1936 – Beke Ödön: *Hamuba sült pogácsa*. Ethnographia XLVII. 219–220.

Benedek Elek 1920 – Benedek Elek: *Édes anyaföldem!* Bp.

Benedek Géza et al. 1937 – Benedek Géza–Ambarus Géza: *A lakodalmakról*. = *Az eklézsia ládája*. Lakodalmi szokások, versek. Szerk. Benedek Géza et al. Nagyvárad.

Benedek Zoltán 1964 – Benedek Zoltán: *Nagykároly és vidékének táplálkozásáról*. Korunk LXIX. 2. sz. 208–214.

Benkő József 1999a – Benkő József: *Transsilvania specialis. Erdély földje és népe*. 1. köt. Szerk. Szilágyi N. Zsuzsa. Bukarest.

1999b – Benkő József: *Transsilvania specialis. Erdély földje és népe*. 2. köt. Szerk. Szilágyi N. Zsuzsa. Bukarest – Kvár.

2014 – Benkő József: *Az egykor Dacia Mediterraneának mondott a világ előtt még nem eléggé ismert Erdély vagy erdélyi nagyfejedelemség*. Sepsiszentgyörgy – Barót.

Benkő Samu 1972 – Benkő Samu: *Murokország*. Művelődéstörténeti barangolás szülőföldemen. Bukarest.

Berde 1859 – Berde Áron: *Mit tegyen az erdélyi gazda, hogy jólétre jusson?* Kvár.

Bereznai 2015 – Bereznai Zsuzsanna: *A népi táplálkozás hagyományai Székelyszentkirályon*. Kecskemét.

Berzsenyi 1842 – Berzsenyi Dániel összes művei. Szerk. Döbrentei Gábor. Buda.

Bethlen Miklós 1955 – Bethlen Miklós *Önéletírása*. Elősz. Tolnai Gábor. Bp.

Bethlen Zsuzsanna 2009 – Bethlen Zsuzsanna *szakácskönyve* = *Gróf iktári Bethlen Zsuzsanna és szakácskönyve*. Szerk. Deé Nagy Anikó–László Lóránd. Kvár.

Binder Pál et al. 1995 – Binder Pál–Jancsik Andor: *És élni kellett tovább*. Két emlékirat. Székelyudvarhely.

Bíró 2012 – Bíró Annamária: *Zukunft próza?* Gróf Gyulay Lajos maga keze és könyve. Korunk III. 2. sz. 97–101.

Bod 1984 – *Bod Péter ismeretlen feljegyzései Bardocszékről*. Közl. Szabó György. Nyelv és Irodalomtudományi Közlemények XXVIII. 2. sz. 157–162.

Bodányi 1869 – Bodányi Sándor Telekk. Térképező Főbiztos: *Szabad Királyi Kolozsvár város házbirtokosainak névsora, melyet a telekkönyvi helyszínelés alkalmával Karika Pál telekk. biztos eszközölt új házszámolás szerint*. Összeállította Keresztesy Pál. Kvár.

Bodor Aladár 1906 – Bodor Aladár: *Úti levelek Erdélyországból*. (Gyökössy Endréhez). Losoncz.

Bodor Ferenc 1980 – Bodor Ferenc: *Kemény Anna írása elé*. Confessio IV(1980). 4. sz. 73–89.

1992 – Bodor Ferenc: *Eper és medve*. Jancsó Péter birtoka. Ökotáj I. 2. sz. <https://epa.oszk.hu/00000/00005/00002/gazd1.html> (2023. 10. 22.)

Bodor János 1911 – Bodor János: *Szentgyörgyről Enyedre megyek*. Ifjú Erdély IX. 4-5. sz. 69.

1936 – Bodor János: *Útam a csernátoni mesteri parókiától a zágoni parókiáig*. Kvár.

Bogătean 2010 – Bogătean, Alina Ioana: *Aspectele privind bolile cauzate de carențele alimentare și ale habitatului în Transilvania la mijlocul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*. Caiete de Antropologie Istorică IX. 2. sz. 43–53.

Boner 2022 – Boner, Charles: *Erdély terményei és népe*. Kvár.

Borsos 1856 – *Borsos Tamás második konstánczinápolyi követsége*. = *Erdélyi Történelmi Adatok* 2. köt. Szerk. Mikó Imre. Kvár.

Bölöni 1995 – Bölöni Domokos: *Elindult a hagymalé*. Látó VI. 12. sz. 15–23.

Bözödi 1938 – Bözödi György: *A székelység gazdasági, társadalmi és kulturális helyzete*. Láthatár. Kisebbségi Kultúrszemle VI. 9. sz. 305–311.

1939 – Bözödi György: *Székely bánja*. II. kiadás. Bp. [1939].

1942 – Bözödi György: *Móricz Zsigmond Erdélyben*. Termés I. 89–100.

Bura 1981 – Bura László: *Az utolsó szatmári mézeskalácsos mestersége*. Népismereti Dolgozatok. Bukarest. 71–81.

Cs. Bogáts 1943 – Cs. Bogáts Dénes: *Háromszéki oklevél-szójegyzék*. Kvár.

Cseke et al. 1967 – Cseke Gábor et al.: *Három falu ifjúsága 1967-ben*. Csíki szociográfia.

Korunk LXXII. 8. sz. 1089–1100.

Cserey 1806 – Cserey Farkas Nagy-Aitai ifjabb: *Kedves Hazafiak!* = Uő: *A falusi nevelésnek módjáról való vélekedés.* Nagyvárad.

Csíky 1939 – Csíky János: *Adatok a gyergyói nép táplálkozásához.* Hitel IV. 4. sz. 281–291.

D. Petőcz 1840 – D. Petőcz Mihál: *Régi magyar szavak.* Pozsony.

Danczi 1942 – Danczi Villebard: *Imecs Jakab tájszógyűjteménye 1855–1860.* Magyar Nyelv XXXVIII. 4. sz. 307–310.

Déryné é. n. – *Déryné naplója.* Szerk. Bayer József. 250–251.

Dobos C. 1881 – Dobos. C. József: *Magyar-francia szakácskönyv.* Bp.

Domby 1937 – Domby Emma: *Székely konyha.* Székelység VII. 1–2. sz. 10.

E. Keményfi 1900 – Keményfi Katinka: *A Kibéd vidéki székely köznép táplálkozása és a táplálkozás befolyása a közegészségre.* Egészség XIV. 5. sz. 149–169.

Enesei Dorner 1940 – Enesei Dorner Béla: *Székelyföldi esetek.* Erdélyi gazdasági emlékek. Elbeszélések. Bp.

Eötvös 1982 – Eötvös Károly: *Balatoni utazás.* Bp.

Erdélyi é. n. – *Erdélyi bor-gazda.* Avagy a szőlőknek plántálásáról, és a boroknak gondos megtartásáról való oktatás. Kvár.

F. 1835 – F. J.: *Kenyér sütésről.* Magyar Hazai Vándor V. 81–88.

Falusi 2022 – Falusi Norbert: *A magyar nyelvű nemzeti kisebbségi folyóiratok mint a modernitásról szóló kordokumentumok.* = *Palimpszesztus.* Írások Bárdi Nándor 60. születésnapjára. Szerk. Filep Tamás Gusztáv et al. Bp. 381–389.

Faragó 1944 – Faragó József: *Kide egészségügyi helyzete.* Kvár.

Farkas 1911 – Farkas Emőd: *Nem vagyunk egymás gallérjához varrva.* = Uő: *Az 1848-49-iki szabaságharcz anekdotakincse.* Bp.

Fehér 2008 – Fehér János: *A 17. század végi orbaiszéki törvénykezés és dokumentumai. Törvénykezési jegyzőkönyvek (1686–1693) = Orbaiszék változó társadalma és kultúrája.* Szerk. Kinda István–Pozsony Ferenc. Sepsiszentgyörgy.

Fejér 1981 – Fejér Anikó: *Egy háromszéki kéziratos receptkönyv 1828-ból.* Aluta XII–XIII(1980–1981). 137–155.

Fényes 1857 – Fényes Elek: *Az ausztriai birodalom statisztikája és földrajzi leírása.* Pest.

Flóra 2022 – Flóra Ágnes: *A ser dolgáról való tracta, avagy a reformáció és a sör.* = *A történelem asztalánál.* Kulináris kalandozások Nagy Balázs 60. születésnapja alkalmából. Szerk. Szende Katalin et al. Bp. 287–291.

Földi 2004 – Földi István: *Századelő az udvartereken.* Rendhagyó szociográfia. Kvár 2004.

G. 1837 – G.: *Erdélyi diaeták végzéseinek nyomdokai és a Compilata Constitutio után költ articulások kivonatja.* Egybeszedte G. L. Kvár.

Gaál 2006 – Gaal György: *Könyvszemle.* Keresztény Magvető LXII. 2. sz. 221.

Galgóczy 1896 – Galgóczy Károly: *A Sajó-Galgóczy Galgóczy család munkácsi, ecsegi, nagytályai, bilkei négy ága a Pókai Szikszay, Telegdi Csanády és Nagyfalusi Bajza család ismertetése nemzedékrendekkel.* Bp.

Gáti 1792 – Gáti István: *II. József a máramarosi éhségben.* H. n.

Gazda 1980 – Gazda József: *Így tudom, így mondom.* Bukarest.

1993 – Gazda József: *Mindennek mestere.* A falusi tudás könyve. Bp.

Gencsy 1905 – Gencsy István: *A gyergyói nyelvjárás.* Magyar Nyelvőr XXXIV. 258–268.

Gerando 2018 – Gerando de, Auguste: *Erdély és az erdélyiek.* Kvár.

Gerard 1888 – Gerard, Emily: *The land beyond the Forest* 1. köt. London.

Gidófalvy 1980 – Gidófalvy István: *Kelemen Lajos tanítványaként.* Korunk XXXIX. 601–604.

Girókuti P. 1859 – Girókuti P- Ferencz: *Erdélyi Naptár 1860dik szökő évre.* Kvár.

Glück Frigyes et al. 2013 – Glück Frigyes–Stadler Károly: *Az ínymesterség könyve.* Bp.

Gunda 1966 – Gunda Béla: *A süttőkövek és ősi kenyérfélék.* = Uő: *Ethnographica Carpathica.* Bp.

Gyarmathy 1895 – Gyarmathy Zsigáné: *Egy kihalt babonáról.* = *A nőkérdés.* A Mária Dorothea-Egylet tízéves fennállásának ünnepére. Kiadó Csáky Albinné. Bp. 169–171;

1896 – Gyarmathy Zsigáné: *Etnográfia és főzés. Elmélkedés egy „régiszakácskönyvről.”* = Uő: *Tarka képek a kalotaszegi varrottas világából.* Bp. 70–74.

1901 – Gyarmathy Zsigáné: *Régi ételek és a bálmos.* Magyar Nyelvőr XXX. 4. sz. 207–208.

Gyulay 2003 – Gyulay Lajos *Naplói.* 1848–1849. 1. köt. Sajtó alá rendezte. V. András János et al. Bp.

2004 – Gyulay Lajos *Napló* (1820–1848.). Vál., bev. Csetri Elek. Kvár.

- 2011** – *Gróf Gyulay Lajos maga keze és könyve*. Cara Patria (1856. szeptember 11. – 1856. október 4.). Bev., szerk. Hász-Fehér Katalin. Szeged.
- Hantos 1943** – Hantos Gyula: *A kétvízközi majorok*. Kvár.
- Hárs 1991** – Hárs József: *Szakácskönyv 1828*. Sopron.
- Hegedüs 1904** – Hegedüs Lóránt: *A kivándorlási Congressusok eredménye* II. Budapesti Szemle LXIV. 327. sz. 354–387.
- Heinrich 1937** – Heinrich Mihály: *A nép táplálkozása kalóriaértékekben*. Hitel II. 2. sz. 105–113.
- Heltai 1979** – Heltai Gáspár: *Az iszonyóságos gonoszságról, a részegségről és tobzódásról*. = Háló. Válogatás Heltai Gáspár műveiből. Szerk. Kőszeghy Péter. Bp. 28.
- Herédi 1971** – Herédi Gusztáv: *Felőr – városias falu*. Korunk. XXX. 7. sz. 1059.
- Herman 1887** – Herman Ottó: *A magyar halászat könyve*. 1. köt. Bp.
- 1914** – Herman Ottó: *A magyar pásztorok nyelvkincse*. Bp.
- Horger 1907** – Horger Antal: *Tájszók (Háromszékiek)*. Magyar Nyelvőr XXXVI. 326–328.
- 1939** – Horger Antal: *Szó- és szómagyarázatok*. Magyar Nyelv XXXV. 114–115.
- Horváth 1980** – Horváth István: *Magyarozdi toronyalja*. Bp.
- Hunyadi 1938** – Hunyadi Sándor: *Étlapok beszélgetése*. Magyarország XLV. 7.
- 2000** – Hunyadi Sándor: *Családi album. Önéletrajz, 1934*. Bp. 210.
- I. Apafi 1911** – *I. Apafi Mihály fejedelem udvartartása*. Bornemissza Anna gazdasági naplói. (1667–1690) 1. köt. Közread. Szádeczky Béla. Bp.
- I. Rákoczi 1888** – *I. Rákoczy György és a Porta*. Szerk. Beke Antal–Barabás Samu. Bp.
- Így teltek 1979** – *Így teltek hónapok évek*. Öt életrajz. Gond. Salamon Anikó. Bukarest.
- Ilyés 1987** – Ilyés Gyula: *Puszták népe*. Bp.
- Imecs 1942** – *Imecs Jakab tájszótár gyűjteménye 1850–1860-ból*. Közli Danczi Villebald. Magyar Nyelv XXXVIII. 307–310.
- Jakab Irén 1967** – *Irén néni tanácsai*. Dolgozó Nő XXIII. 361.
- Jakab Elek 1880** – Jakab Elek: *Szabadságharcunk történetéhez*. Visszaemlékezések 1848-1849-re. Bp.
- 1888** – Jakab Elek: *Kolozsvár története*. 3. köt. Bp.

Jakab Rozália 2002 – Jakab Rozália: *Hagyományos táplálkozás Farkaslakán.* = *Sokszor úgy szeretnék enni, magam sem tudom, hogy mit.* Hagyományos táplálkozás Székelyföldön. Szerk. Ferencz Angéla. Csíkszereda.

2008 – Jakab Rozália: *A farkaslaki Jakab Rózsika néni szakácskönyve.* Székelyudvarhely.

Jakó 2013 – Jakó Klára: *Újabb adatok Rozsnyai Dávid munkásságához.* = *Az otomán-magyar kényszerű együttélés és hozadéka.* Szerk. Újváry Zsuzsanna. Bp.

Jancsó 2015 – Jancsó Katalin: *Boda Sári receptbe zárt utóélete.* Boszorkánykonyha II. 8. sz. 50–52.

2020 – Jancsó Katalin: *Cărțile de bucate maghiare apărute în Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea și în prima jumătate al secolului al XX-lea.* = *Caiete de antropologie istorică.* XIX. nr. 2. 76–85.

2022a – Jancsó E. Katalin: *Hely- és táplálkozástörténeti adatok Kézdivásárhely városi malmának 18. századi számadáskönyveiben.* Acta Siculica 2020–2022. Sepsiszentgyörgy. 181–190.

2022b – Jancsó E. Katalin: *Alultápláltsági adatok az 1943-as bálványosváraljai falukutatás jegyzetanyagában.* Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 30. Kvár. 357–382.

2023 – Jancsó E. Katalin: *Erdélyi magyar nyomtatott szakácskönyvek újraértelmezése.* = *Örökség – Identitás – Emlékezet. A kulturális és szellemi örökség recepciója Erdélyben.* Szerk. Fehér Andrea. Kvár. 43–62.

Jankó 1892a – Jankó János: „*A kalotaszegi és erdélyi magyarságról*”. (Felolvasta a szerző 1891. dec. 12-én Kolozsváron). Különnyomat az Erdély 1892. 1, 2, 3. számaiból. Kvár.

1892b – Jankó János: *Kalotaszeg magyar népe.* Bp.

1893a – Jankó János: *Aranyosszék, Torockó Magyar (székely) népe.* Földrajzi Közlemények. XXI.

1893b – Jankó János: *Torda, Aranyosszék, Torockó magyar (székely) népe.* Bp. 1893.

Jánosfalvi 2013 – Jánosfalvi Sándor Iván: *Székelyhoni utazás a két Homoród mellett.* Szerk. Elősz. Veres Péter. Székelyudvarhely.

Jekelfausy 1892 – Jekelfalussy József: *Magyarország iparosainak és kereskedőinek cím és lakásjegyzéke.* Bp.

Jókai 1859 – Jókai Mór: *Az istenhegyi székelly leány*. = Uő: Jókai Mór Dekameronja. 6. köt. Pest 1859.

1912 – Jókai Mór: *Ahol a pénz nem isten*. Bp.

2004 – Jókai Mór: *Szeretve mind a vérpadig*. Kvár.

Jósika 1977 – Jósika Miklós: *Emlékirat*. 1. köt. Szerk. Benedek Mihály. Bp.

Juhász 1955 – Juhász Béla: *Reményik Zsigmond: Büntudat*. Alföld VI. 3. sz. 105–106.

K Nagy 1883 – K. Nagy Sándor: *A Székelyföldön és az Al-Dunán*. Útirajzok. Bp.

K. Dávid 1998 – K. Dávid Mária: *Varsági életutak*. = *Havasalja havasa*. Tanulmányok a székellyvarsági hegyi tanyák népéről. Szerk. Báráth János. Kecskemét. 537–558.

K. Horváth 2006 – K. Horváth Zsolt: *Lineáris? Homogén? Folytonos?* Szempontok az idő fogalmának Társadalomtudományos dekomponálásához. = *Személyes idő – Történelmi idő*. Rendi társadalom – Polgári társadalom 17. Szerk. Mayer László–Tilcsik György. Szombathely. 13–22.

K. Mátyus 1762 – K. Mátyus István: *Diaetetica*. 1. köt. Kvár.

1787 – K. Mátyus István: *Ó és Új Diaetetica*. 1. köt. Pozsony.

1787 – K. Mátyus István: *Ó és Új Diaetetica*. 2. köt. Pozsony.

1792 – K. Mátyus István: *Ó és Új Diaetetica*. 5. köt. Pozsony.

Kelemen Lajos 2009 – Kelemen Lajos: *Régi céháldomások*. = Uő: *Művelődéstörténeti tanulmányok* II. Bev., jegyz., szerk. Sas Péter. Kvár.

Kelemen Sándor 1934 – Kelemen Sándor: *Egy marosmenti falu*. Magyar Szemle XXII. 200. 196–202.

Keleti 1887 – Keleti Károly: *Magyarország népességének élelmezési statisztikája physiologiai alapon*. Bp.

Kemény Anna 2017 – *Kemény Anna Gyerőmonostori báró: Családtörténeti napló*. Közzétette: Lukács Ferenc. Kvár.

Kemény Zsigmond 1972 – Kemény Zsigmond: *Özvegy és leánya*. Bukarest.

Kempelen 1911 – Kempelen Béla: *Magyar nemes családok*. 1. köt. Bp.

Kerekes 1905 – Kerekes Pál: *Mi mindent esznek nálunk kenyér képében*. Gyógyászat XLV. 43. sz. 695–696.

Keresztely 1932 – Keresztely Józsefné: *Székelly eledelek*. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának Értesítője XXIV. 122.

Kese 1933 – Kese Attila: *A málékenyér*. Református Család V. 2. sz. 17.

Kisné Portik 2006 – Kisné Portik Irén: *A fenyő hasznosítása a Székelyföldön*. Székelyföld X. 12. sz. 101–116.

Kiss 2013 – Kiss Kitti: *Edények, tűzhelyek, szakácskönyvek*. A konyhák átalakulása a 19. században az edénygyártás és a szakácskönyvek tükrében. = *Kolozsvártól Pécsig, A Yaoitól a juhászatig*. Szerk. Farkas Judit–Keszeg Vilmos. Pécs. 257–277.

Kocsis 1988 – Kocsis Rózsi: *Megszépült szegénység*. Vallomás a gyermekkorról. Bukarest.

Kolozsvári 2000 – *Kolozsvári harmincadjegyzékek (1599–1637)*. Bev., közread Pap Ferenc. Bukarest – Kvár.

Kolumbán 1887 – Kolumbán Samu: *Hétfalusi tájszók*. Magyar Nyelvőr XVI. 575.

Kolumbán 1894 – Kolumbán Samu: *Lozsád és népe*. Ethnographia V. 249–250.

Kós Balázs 1936 – Kós Balázs: *Egy falu mezőgazdaságának rajza*. Hitel I. 4. sz. 297–308.

Kós Károly 1959 – Kós Károly dr.: *Erdélyi adatok a pogácsa készítéséhez*. Néprajzi Közlemények IV. 1–2. sz. 3–14.

Kovács 1977 – Kovács István: *Egy parasztfiú elindul*. Kvár.

Kozma 1879 – Kozma Ferenc: *A Székelyföld közgazdasági és közművelődési állapota*. Bp.

1901 – Kozma Ferenc: *A székelyek*. = *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen*. 7. köt. Bp. 261–284.

Kőrész 1876 – Kőrész Kelemen: *Tájszók. Székelységiek*. Magyar Nyelvőr V. 5. sz. 423–424.

Kőváry 1842 – Kőváry László: *Székelyhonról*. Kvár.

1847 – Kőváry László: *Erdélyország statistikája*. 1. köt. Kvár.

1855 – Kőváry László: *Egyszerűsítsük háztartásunkat*. Erdélyi Naptár. 63–66.

Kövi 1980 – Kövi Pál: *Erdélyi lakoma*. Bukarest.

Kremnitzkyné 1912 – Kremnitzkyné Fröhlich Ilona: *Házi mézestészták és méhtermékek feldolgozása*. Kvár 1912. Újra kiadva: 1918, 1925, 1931, 1942.

Kristóf 1925 – Kristóf György: *Jókai napjai Erdélyben*. Pásztortűz IX. 12. sz. 269–272.

Kriza 1863 – Kriza János: *Vadrózsák. Székely népköltési gyűjtemény*. 1. köt. Kvár 1863.

1980 – Kriza János: *Szép Palkó*. = Uő: *Vadrózsák*. Gond. Faragó József. Bukarest. 325–334.

Kurkó 1949 – Kurkó Gyárfás: *Nehéz kenyér*. Bukarest.

Kuun 1914 – Kuun Gézáné Kemény Vilma: *Ozsdolai dr. gróf Kuun Géza családi levelezéséből 1834–1905, ápr. 10-ig*. Kvár.

Lázár 1899 – Lázár István: *Alsófehér vármegye magyar népe*. Nagyenyed.

Lazăr 1932 – Lazăr Victor, Anna: *Bucătăria gospodinei de la sate* XXII. 191. sz.

Leigh Fermor 2000 – Leigh Fermor, Patrick: *Erdők s vizek közt*. Esztergomtól Brassóig gyalogszerrel 1934-ben. Bp.

Lenkei 1993 – Lenkei Ferenc: *Szalay Elek visszaemlékezései 1848-49-re*. Szalay Elek emlékiratai. Hadtörténelmi Közlemények CVI. 1. sz. 145–172.

Leopold 1905 – Leopold Lajos: *A parasztgyermekünk és a tehéntej*. Közgazdasági Szemle XXIX. 33. sz. 355–369.

Lőrincz György 1978 – Lőrincz György: *A szülőföld vonzásában*. (Változó tanyavilág). Igaz Szó II. 9. sz. 195–201.

Lőrincz Károly 1861 – Lőrincz Károly: *Háromszéki nyelvjárás*. Magyar Nyelvészet VI. 215.

Lőtsei 1830 – Sámuel: *Király-választás Melly történt a` kézmívesek` mesteremberek` és professionisták`diétai ország-gyűlésén*. Kvár.

Madar 2004 – Madar Ilona: *Atyha lakóinak táplálkozása. = Atyha szokásvilága*. Szerk. Szöcs Katalin. Marosvásárhely.

Magyar Elek 1939 – Magyar Elek: *Az inymester szakácskönyve*. Bp. é. n. [1939]

Major 1979 – Major Miklós: *Kereset és életszínvonal egy szilágysági faluban. = Változó valóság*. Szerk. Imreh István. Bukarest. 113–131.

Majorchik 2020 – Majorchik Irén: *Táncolt a puliszkakeverő a frustok előtt*. Hagyományos domokosi ételek receptjei történetekkel fűszerezve. Gyergyószentmiklós.

Márton 1945 – Márton Gyula: *Gúny- és melléknevek Magyarlónáról és Jegenyéről*. Erdélyi Múzeum L. 1–2. füzet. 88–93.

Martonosi Gyűjtő 1797 – Martonosi Gyűjtő István: *Az erkölcsöknek és a világi dolgok folyásának kisdud tüköre. Versekben készítette kedves nemzetének hasznára*. Kvár.

Mézes 1922 – Mézes vagy székely pogácsa. Székely Méhész II. 1–2. sz.

Mihálcz 1779 – Miháltz István: *Vanier Jakabnak néhai János Társasága papjának paraszti majorja*. Szeben.

Mikes 1988 – Mikes Kelemen: *Törökországi levelek*. Bukarest.

Mikszáth 1984 – Mikszáth Kálmán: *A magyar konyha*. (Fecsegés). Cikkek és karcolatok. /Mikszáth Kálmán összes művei. 78. köt./ Szerk. Rejtő István. Bp.

Miskolczi 1857 – Miskolczi Sándor: *Néhány szó az etcetről*. Falusi Gazda. I. 304–310.

Moldován 1901 – Moldován Gergely: *A románok*. = *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen*. 7. köt. Bp. 409–432.

Moldován Gergely et al. 1913 – Moldován Gergely – Szabó Oreszt: *A magyarországi románok*. Bp. 1913.

Molnár 1880 – Molnár Károly: *A székeleyekről*. A Magyarországi Kárpátégylet Évkönyve. VII. 37–58.

Nagy Elek 1899 – Nagy Elek: *Az ipar*. = *Háromszék Vármegye Emlékkönyv Magyarország ezeréves fennállása ünnepére*. Szerk. Potsa József. Sepsiszentgyörgy.

Nagy István 1979 – Nagy István: *Sáncalja. Önéletrajzi regény 1904–1918*. Bukarest.

Nagy J. 1947 – Nagy J. Béla: *Kürtös kalács, Kürtös kalács*. Magyarosan XVI. 2. sz. 54.

Nagy Olga 1957 – Nagy Olga: *Család 1957*. Dolgozó Nő XIII. 11. sz. 303.

1960 – Nagy Olga: *...Mert csak vidámat szeretünk mesélni*. Dolgozó Nő XVI. 1. sz. 24.

Nagy Ödön 1982 – Nagy Ödön: *A havadi parasztcsalád szerkezete*. Korunk Évkönyv. 178–226.

1996 – Nagy Ödön: *A hagyományos táplálkozás és változásai a Maros megyei Mezőfelében*. Néprajzi Látóhatár V. 1–2. sz. 106–113.

Novák Károly 2010 – Novák Károly-István: *Tanárok, diákok egykor az iskolavárosban*. Areopolisz X. 115–140.

Novák Mária 1931 – Novák Mária: *„Baby” szakácskönyve*. Sepsiszentgyörgy.

Nyisztor et al. 2014 – Nyisztor Tinka–Pákozdi Judit: *Csángó galuska. Moldvai magyar étkezési hagyományok és receptek*. Bp.

Orbán 1871 – Orbán Balázs: *Torockó völgyének esmertetése történelmi, régészeti, természetrajzi szempontokból*. Pest.

1889 – Orbán Balázs: *Torda város és környéke*. Bp.

Ökrös 1937 – Ökrös Árpád: *Egy emberöltő*. Marosvásárhely.

Ősz 2022 – Ősz Sándor Előd: *A vizitáció az Erdélyi Református Egyházban a 16–18. században*. /Erdélyi Református Egyháztörténeti Füzetek 29/. Kvár.

Paál 1901 – Paál Sándor: *Ételnevek*. Magyar Nyelvőr XXX. 3. sz. 151–152.

Paget 2011 – Paget, John: *Magyarország és Erdély. Naplójegyzetek*. Kvár.

Parádi 1936 – Parádi Kálmán: *A néptáplálkozás*. Hitel I. 2. sz. 102–114.

Parcz 1938 – Parcz György: *A mai erdélyi magyar társadalom*. Magyar Szemle XXXII. 3. sz. 287–296.

Perlaky 1856 – Perlaky László: *Fenyővíz-cseppek*. Mezei Naptár I. Kvár. 50.

Pete-Komáromy 2004 – Pete-Komáromy Sára: *Édes, boldog élet*. A nagykarolyi mézeskalácsosság szimbólumai. = *Képek a folklórban*. Tanulmányok az archetipikus szimbolizáció köréből. Szerk. Tánczos Vilmos. Kvár.

Petelei – Petelei István: *Mezőségi út*. = *A megindult falu*. Szerk. Egyed Ákos. Bukarest. 63–79.

Petrovici 1960 – Petrovici, Emil: *Sl. Zetica „zer” în limba română, în limbile slave și în limba maghiară*. „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”. Philologia IV. 2. sz. 7–15.

1967 – Petrovici, Emil: *Micul Atlas Lingvistic Român*. Új sorozat, II. rész, 3. köt. Bukarest.

Phillipide 1894 – Phillipide, Alexandru: *Istoria Limbii Romane*. 1. köt. Iași.

Podmaniczky 1887 – Podmaniczky Frigyes: *Naplótöredékek 1824-1886*. 2. köt. 1844–1850. Bp.

Polcz 2001 – Polcz Alaine: *Pulizskásak*. = *Evés-ivás*. Alibi hat hónapra. 2001. 1. sz. 133–141.

Popoviciu 1904 – Popoviciu, Iosif: *Studiile D-lui Saineanu despre influentele orientale asupra limbii romane*. Transilvania XXXV. 1. sz. 1–25.

Prohászka 1965 – Prohászka János: *Néhány népi ételnévről*. Magyar Nyelvőr LXXXIX. 382–385.

R. Hutás 1958 – R. Hutás Magda: *Az ételkészítés műveleteinek és eszközeinek nyelvi kifejezései legrégibb szakácskönyvünkben*. /A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai. 101. füzet/. Bp.

Régi magyar 1893 – *Régi magyar szakácskönyvek*. Szerk. Radvánszky Béla. /Házi történelmünk emlékei sorozat/. Bp.

1905 – Radvánszky Béla: *Radócz*. Magyar Nyelv I. 463. 462–464.

Rapaics 1934 – Rapaics Raymund: *A kenyér és táplálékot szolgáltató növényeink története*. Bp.

Reményik 1936 – Reményik Zsigmond: *Bűntudat* III. Korunk XI. 9. sz. 722–733.

Rettegi 1970 – Rettegi György: *Emlékezetre való dolgok*. Bev. Jakó Zsigmond. Bukarest.

Roediger 1998 – Roediger Lajos: *Emlékirat*. Közt. Kónya Ádám. Acta Siculica. A Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve. 2. köt. 155–202.

- Romsics 1998** – Romsics Imre: *Székelvvarság népi táplálkozásának rendje*. Táplálkozás-természet társadalom és összefüggései a Görgényi-havasok déli lejtőjén. = *Havasalja havasa*. Tanulmányok a székelvvarsági hegyi tanyák népéről. Szerk. Báráth János. Kecskemét. 273–390.
- Rozsnyai 1943** – Rozsnyai Kálmán: „*Öreg diák emlékei*”. Bp.
- Rugonfalvy Kis 1939** – Rugonfalvi Kis István: *A nemes székelv nemzet képe*. 2. köt. Debrecen.
- Sági 1912** – Sági István: *Különfélék*. Magyar Nyelv VIII. 419–421.
- Schalkház 1894** – Schalkház Lipót: *A magyar konyha*. Kassa.
- Siklóssy 1927** – Siklóssy László: *Javalja az iskola a borivást!* = Uő: *Gyorskocsin Erdélyben*. Kutatások, rajzok, emlékezések. Kvár. 28–34.
- Soós 1988** – Soós László: *Erdély borászata Krémer Fülöp központi pincemester tapasztalatai alapján* (1881). Leváltári Szemle XXXVIII. 2. sz. 59–63.
- St. Hilaire 1881** – St Hilaire Jozéfa: *Képes pesti szakácskönyv*. Bp.
- Sütő 1976** – Sütő András: *Anyám könnyű álmot ígér*. Bukarest.
- Szabad 1941** – *Szabad székelvek serfőzése*. Függetlenség Évkönyve.
- Szabó Gyula 2013** – Szabó Gyula: *Puliszkaostrom*. = Uő: *Válogatott novellák*. Csíkszereda. 132–137.
- Szabó Lajos 1892** – Szabó Lajos: *Méhészeti kiállítás*. Népevelők Lapja XXVII. 670–672.
- Szádeczky 1903** – Szádeczky Lajos: *Br. Apór Péter verses művei és levelei* (1676–1752). Bp.
- 1905 – Szádeczky Lajos: *A Csíki székelv krónika*. Bp. 208–213.
- Szakácskönyv, mely száz évig készült, és ma sincs befejezve*. A társszerzők: négy nemzedék, négy magyar asszony. Hölgyfutár I. 3. sz. 17.
- Szakácmesterségnek 1695** – *Szakácmesterségnek könyvecskéje*. Kolozsvár 1695.
- Szalády 1936** – Szalády Zoltán: *Erdély magyar népe*. Bp.
- Szalay 1915** – Szalay Gyula: *Kézdivásárhelyi Szőtsi István főbíró élete* (1875–1760) és *nemességi pöre* (1721-1754). Szamosújvár.
- Szántó 1933** – Szántó György: *Megérkezés Transsylvániába*. Erdélyi Helikon VI. 10. sz. 727–728.
- Szántó 1986** – Szántó András: *Eleink ételei*. Válogatás régi szakácskönyvekből. Bp.
- Szanyi 1916** – Szanyi István: *A székelvtúró és gyártása*. Különnyomat a „Természettudományi Közlöny” 641–642. füzetéből. Bp. 2–9.
- Szász 1928** – Szász Ferenc: *Mindennapi kenyerünk*. Kolozsvár.

Szathmáry P. 1886 – Szathmáry P. Károly: *Emlékeim*. Szilágysomlyó 1886.

Széchenyi 1942 – Széchenyi István: *Erdélyi utazás = Hazai utazók Erdélyben*. Szerk. Szeremlei László. Kvár. 55–65.

Székely 2019 – *Gróf Székely László önéletírása*. Szerk., közzét. Fehér Andrea. Kvár.

Szentgyörgyi 1923 – Szentgyörgyi István: *Hóstatí lakodalom*. = Uő: *Emlékeim*. H. n. [Kv.], é. n. [1923]. 140–158.

Szentiváni 1986 – Szentiváni Mihály: *Gyaloglat Erdélyben*. Elősz., jegyz. Húbert Ildikó. Bp.

Szentpétery 1927 – Szentpétery Lajosné: *Szakácskönyv*. Torda. é. n. [1927].

Szerémy 1929 – Szerémy Zoltán: *Emlékeim a régi jó időkől*. Bp.

Szilády 1908 – Szilády Zoltán: *Miriszló község tárgyi néprajzának vázlata*. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője IX. 1–2. sz. 35–50.

1943 – Szilády Zoltán: *Kérdések a székely népnyelv köréből*. Székelység XIII. 4–6. sz. 21–22.

1936 – *Erdély magyar népe*. Bp.

Szilágyi Gyula 1926 – Szilágyi Gyula: *Székely emlékek*. Ethnographia XXXVII(1926). 2. sz. 91.

Szinnyei 1893 – Szinnyei József: *A magyar nyelvbe átvett oláh szavak*. Magyar Nyelvőr XXII. 111–117.

1894 – Szinnyei József: *A magyar nyelvbe átvett oláh szavak*. Magyar Nyelvőr XXIII. 151–152.

Szirmay 2008 – Szirmay Antal: *Hungaria in parabolis*. Kvár.

Szőcs 1980 – Szőcs István: *Ami a földdel és az éggel összeköt. = Erdélyi lakoma*. Szerk. Kövi Pál. Bukarest. 9–22.

Szücs 1985 – Szücs Judit: *A társadalmi rétegződés és a táplálkozás összefüggései (1832–1861)*. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1984/85. 1. sz. 167–178.

Szükségben 1790 – *Szükségben segítő könyv*. Ford. Kömlei János. Pest. X–XI.

T. Nagy 1902 – T. Nagy Imre: *Csikmegye közgazdasági leírása*. Közgazdasági Szemle XXVI. 28. köt. 934–942.

Tamás 1987 – Tamás Irén: *Életvitel a szováti családban*. Korunk Évkönyv 1986–1987. 173–184.

Táncsics 1942 – Táncsics Mihály: *Kolozsvár. = Hazai utazók Erdélyben*. Szerk. Szeremlei László. Kvár.

1943 – Táncsics Mihály: *Életpályám*. Kvár.

Tar 2011 – Tar Károly: *Erdélyi mézeskalács*. Lírai receptkönyv 50 képpel. Bp.

2022 – Tar Károly: *Secretul maistrului*. = *Petrecere cu stil*. Literatură și gastronomie. Szerk. Petraș, Irina. Kvár. 317–321.

Téglás 1911 – Téglás István: *A mezőbodonai és mezőszakáli vicusokról*. III. rész. Archeológiai Értesítő XXXI. 77–80.

Teleki Arvéd 1926 – Teleki Arvéd: *Növényeink hasznáról*. Gróf Teleki Arvéd 40 éves tanulmányai, tapasztalatai, kísérletei alapján. Kvár.

Teleki Domokos 1796 – [G. T. D.]: *Egynéhány hazai utazások*. Bécs.

1942 – Teleki Domokos: *Egynéhány erdélyi út*. = *Hazai utazók Erdélyben*. Szerk. Szeremlei László. Kvár. 16–24.

Teleki Sándor 1880 – Teleki Sándor: *Emlékeim*. 2. köt. Bp.

1882 – Teleki Sándor: *Egyről-másról – újabb emlékeim*. 1–2. köt. Bp.

1973 – Teleki Sándor: *Emlékezzünk a régiekről*. Szerk. Csetri Elek. Bukarest.

Thewrewk 1833 – Thewrewk József, Ponori: *Hazafiúi elmélkedések*. Pozsony.

Tótfalvy 1979 – Tótfalvy Zoltán: *Szokolmai évgyűrűk*. = Uő: *Pogány fohászok faluja*. Sóvidéki riportok. Bukarest. 125–139.

Tótfalusi Kis 1987 – Kis Miklós Tótfalusi *Mentsége*. Kiad. Haiman György. Bp.

Traugott 1901 – Traugott, Deutsch: *A szászok*. = *Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen*. 7. köt. Bp. 451–469

Trócsányi 1937 – Trócsányi Zoltán: *Kirándulás a magyar múltba*. Bp. 72–94.

Újfalvy 1941 – Újfalvy Sándor, *Mezőkövesdi emlékiratai*. Jegyz., szerk. Gyalui Farkas. Kvár.

1955 – Újfalvy Sándor: *Emlékiratok a reformkori Erdélyből 1854–1855*. Jegyz. Jékely Zoltán. Bp.

Urbariile 1970 – *Urbariile Țării Făgărașului*. Közread. Szerk. Prodan R. et al. Bukarest.

Vajkai 1999 – Vajkai Aurél: *Táplálkozás*. = Uő: *A magyar nép életmódja*. Bp. 111–120.

2004 – Vajkai Aurél: *A magyar népi táplálkozás kutatása*. = Uő: *Néprajz*.

Tudománytörténet és módszertan. Bp. 95–116.

Változó 2016 – *Változó valóság* (kerekasztal beszélgetés). Korunk XXXVIII. 6. sz. 440–476.

Veress Endre 1929 – Veress Endre: *Az erdélyi ipari céhek élete*. Kvár.

Veress Ferenc 1906 – Veress Ferenc: *A pellagráról, különös tekintettel magyarországi viszonyaira.* = *Dolgozatok Purjesz Zsigmond negyedszázados tanári működésének emlékére.* Szerk. Jancsó Miklós–Szabó Dénes. Bp. 688–713.

Vértesy 1912 – Vértesy Jenő: *Gyulai Pál írói tervei.* Irodalomtörténet I. 1. sz. 48.

Viski 1911 – Viski Károly: *Adatok a székely építkezés ismeretéhez.* A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője XII. 1. sz. 99–127.

1931 – Viski Károly: *Székely tűzhelyek.* A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője XXIII. 16–27.

Visky 1934 – Visky Károly: *Erdély népe.* Magyar Szemle XXII. 250–264.

Vita Sándor 1937 – Vita Sándor: *A Székelyföld önellátása.* Hitel II. 3. sz. 269–284.

Vitos 1894 – Vitos Mózes: *Csikmegyei Füzetek. Adatok Csikmegye leírásához és történetéhez.* Csíkszereda.

Vöö 1981 – Vöö Gabriella: *Tréfás népi elbeszélések.* Bukarest.

V. Szentmártoni 2012 – V. Szentmártoni Kálmán: *Szentmártoni Sámuel bibliográfiája.* Kolozsvár, 1957. június 3. = „Így nőtt fejemre a sok vadróza...”. Levelek, dokumentumok Kriza János népköltészeti gyűjtőtevékenységének történetéhez. Közt. Szakál Anna. Kvár. 274–275.

Wesselényi Anna 1875 – *Wesselényi Anna, özv. Csáky Istvánné (1584–1649) életrajza és levelezése.* Közread. Deák Farkas. Bp.

Wesselényi Miklós 1833 – Wesselényi Miklós: *Balítéletekről.* Bukarest.

Zathureczky Zs. 1944 – Zathureczky Zs. László: *Néptáplálkozási vizsgálatok a kolozsmegyei Jegenye községben.* Kolozsvári Szemle III. 1. sz. 55-63.

Zelena 1828 – Zelena, Franz: *Die Kochkunst für herrschaftliche und bürgerliche Tafeln, oder allerneuestes Österreichisches Kochbuch és Wellauer, A.: Ueber die Ess- und Kochliteratur der alten* <https://slub.qucosa.de/api/qucosa%3A920/attachment/ATT-0/> (2023. 01. 07.)

Zepeczaner 2010 – Zepeczaner Jenő: *Udvarhelyi mesterasztal.* Areopolisz X. 7–20.

Zilahy 1892 – Zilahy Ágnes: *Valódi magyar szakácskönyv.* Bp.

1895 – Zilahy Ágnes: *Egy lenézett munkakör.* = *A nőkérdés.* A Mária Dorothea-Egylet tízéves fennállásának ünnepére. Kiadó Csáky Albinné. Bp 1895. 165–167.

1916 – Zilahy Ágnes: *Könyvem története.* = Uő: *Valódi magyar szakácskönyv* 7. kiad. Bp.

Zipser Keresztély 1842 – Zipser Keresztély Endre: *Besztercze és vidéke*. Emlékirat melyet a magyar orvosok és természetvizsgálók Beszterczén 1842. Augusztus hó elején tartott harmadik gyűlése emlékére írt. Ford. Edvi Illés L. Buda.

Zsók 2000 – Zsók Béla: *Én mindig itthon voltam*. Néprajzi írások Déváról. Bukarest.

Zsoldos 1818 – Zsoldos János: *Az egészség fentartásáról való rendszabások, (Diaetetica)*. Az iskolák számára készítette orvos doktor Zsoldos János. Versekbe foglalta Fodor Gerson. Sárospatak.

XVII. századbeli szakács-könyv 1881–1882. – „XVII. századbeli szakács-könyv” Közli Toldy László. Magyar Történelmi Tár III. 1–4. sz. 367–371, 569–581. Uo. IV. 1–4. sz. 188–200, 380–387.

5.5. Literatură de specialitate

A. Gergely 2005 – A. Gergely András: *Kulturális antropológia: egy elmélet gyakorlata vagy egy történet elmélete?* (Rövid bevezetés egy 150 éves új diszciplína felfogástörténetébe). Világosság. 7–8. sz. 15–36.

Albert 2009 – Albert Réka: *Kísérlet egy eszencialista nemzeti képzet antropológiai megközelítésére*. Korall XXXVII. 26–40.

Andor 1980 – Andor Csaba: *Jel – kultúra –kommunikáció*. Interdiszciplináris szempontok a kultúra kutatásban. Bp.

Baciu 2015 – Baciu, Crucița-Loredana: *O istorie culturală a hranei la români în cele două Războaie Mondiale*. Kvár.

Balassa 1944 – Balassa Iván: *Adatok a székely népi italok ismertetéséhez*. Etnographia LV. 88–93.

1960 – Balassa Iván: *A magyar kukorica*. Bp.

2001 – Balassa Iván: *Egy régi székely étel: a kiszil*. Néprajzi Látóhatár X. 4. sz. 517–522.

Balázs Géza 1987 – Balázs Géza: *Népi italaink kutatástörténete*. = *Arator*. Dolgozatok Balassa Iván 70. születésnapja tiszteletére. Szerk. Balázs Géza–Voigt Vilmos. Bp. 157–163.

- 1991a** – Balázs Géza: *A magyar égetett szeszesitalok történeti terminológiája és néprajzi összefüggései.* = *Emlékkönyv Benkő Loránd hetvenedik születésnapjára.* Szerk. Hajdú Mihály–Kiss Jenő. Bp. 51–55.
- 1991b** – Balázs Géza: *A szeszes lepárlás etnológiai párhuzamai.* = *A Duna-menti népek hagyományos műveltsége.* Szerk. Halász Péter. Bp. 401–405.
- 2012** – Balázs Géza: *Ízlelés, ízlés* – A bor- és pálinkaízlelés szemiotikája. Gasztroszemiotikai jegyzetek. Szépirodalmi Figyelő X. 1. sz. 27–37.
- 2015** – Balázs Géza: *A bor szemiotikája.* = Uő: *Antroposzemiotika. Életünk feltűnő jelei.* Bp. 163–165.
- Balázs Lajos 1987** – Balázs Lajos: *Despre originea și evoluția semantică a rom. gînd.* Studii și cercetări lingvistice XXXVIII. 4. sz. 302–309.
- Balogh Balázs 2023** – Balogh Balázs–Filemle Ágnes: *Történeti idő és jelenlét Kalotaszegen* – Fejezetek egy emblematikus néprajzi táj jelképpé válásának történeti, társadalmi folyamatairól. Bp.
- Bărbulescu 2005** – Bărbulescu, Constantin: *Imaginarul corpului uman între cultura țărănească și cultura savantă.* (secolele XIX–XX). Bukarest.
- 2018** – Bărbulescu, Constantin: *Eseu asupra relației om-animal într-un sat transilvănean.* Kvár.
- Barna 2011** – Barna Gábor: *Népi kultúra - nemzeti kultúra - nemzeti identitás.* A népi kultúra szerepe a nemzeti kultúra és a magyar identitás megszerkesztésében. = *Kultúra, nemzet, identitás.* Szerk. Jankovics József–Nyerges Judit. Bp. 61–85.
- Barta Gábor 1989** – Barta Gábor et al.: *Erdély rövid története.* Bp.
- Barta János 1999** – Barta János ifj.: *A tizennyolcadik század története.* Bp.
- Báti 2000** – Báti Anikó: *A lakodalmi étrend, ételek változása 1941–1996.* Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXXIX. 481–496.
- 2013** – Báti Anikó–Báti Edit: *Ünnepi ételek, nemes hozzávalók.* A bor felhasználása az ételkészítésben. = *Szőlő–Bor–Termelés–Fogyasztás–Társadalom.* Borkultúra és társadalom visszatekintve a 21. századi Magyarországról. Szerk. Muskovics Andrea Anna. Bp. 358–366.
- Bátky 1918** – Bátky Zsigmond: *Kivesző gabonaféléink (tönköly, köles, tatárka).* Földrajzi Közlemények XLVI. 23–35.

- 1932** – Bátky Zsigmond: *A „pest”-hez. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tárának Értesítője* XXIV. 28–33.
- 1934** – Bátky Zsigmond: *Táplálkozás. = A magyarság néprajza* 1. köt. Szerk. Czákó Elemér. Bp.
- Benda Gyula 1991** – Benda Gyula: *A polgárosodás fogalmának történelmi értelmezhetősége.* Századvég VII. 2–3. sz. 169–176.
- Benda Borbála 2014** – Benda Borbála: *Étkezési szokások a magyar főúri udvarokban a kora újkorban.* Szombathely. 236–245.
- Benyovszky 2007** – Benyovszky Krisztián: *Irodalmi étlapok.* Alföld CVIII. 9. sz. 105–114.
- 2012** – Benyovszky Krisztián: *Gastro-italo-semiotica. Gasztroszemiotika. = Az étkezés jelei.* Szerk. Balázs Géza et al. Bp. 66–76.
- Bihari Nagy 2014** – Bihari Nagy Éva: *Ízek és értékek.* Hungarikumok és a változó gasztronómia. Néprajzi Látóhatár XIII. 166–192.
- Bogătean 2012** – Bogătean, Alina Ioana: *Habitat și alimentație în societatea rurală românească din Transilvania de la Revoluția Pașoptistă la Marea Unire din 1918.* Kvár.
- Boia 2000** – Boia, Lucian: *Pentru o istorie a imaginarului.* Bukarest.
- Borsos Balázs 2013** – Borsos Balázs: *A kérdőívtől a klaszteranalízisig.* A második olvasat. Ethnographia CXXIV. 2. sz. 364–376.
- Both 2021** – Both Noémi Zsuzsanna: *A székely faluközösség nótáriusa.* Kvár.
- Borzsák 1941** – Borzsák Endre: *Régi tűzhelyek, ételek, étkezés.* Néprajzi Értesítő XXXIII. 1. sz. 209–230.
- Bódi 1997** – Bódi Erzsébet: *Kalácsok és kalácsfélék (sült tészták) változó szerepe a 20. századi vidéki táplálkozáskultúrákában. = A táplálkozáskultúra változatai a 18–20. században.* Szerk. Romsics Imre–Kisbán Eszter. Kalocsa. 89–95.
- 2011** – Bódi Erzsébet: *Kora újkori ételek a kolozsvári vonásigazgatók asztalán. = Párbeszéd a hagyománnyal.* Szerk. Vargyas Gábor. Bp. 577–585.
- Braudel 1985** – Braudel, Fernand: *A XVIII. századi táplálkozási forradalmak. = Uő: Anyagi kultúra, gazdaság és kapitalizmus XV–XVIII. században.* A mindennapi élet struktúrái. Bp.
- Braun 1913** – Braun Róbert: *A falu lélektana* I. rész. Huszadik Század XIV. 27. köt. 545–571.
- Burghele 2025** – Burghele, Camelia: *Sarmale și serotonină. Despre un mainstream gastro-cultural.* Bukarest.

Burguière 2000 – Burguière, Andre: *A történeti antropológia.* = *Történeti antropológia.* Szerk. Sebők Marcell. Bp. 2000. 49–72.

Buzilă 2019 – Buzilă, Varvara: *Pâinea aliment și simbol.* Experiența sacrului. Bukarest. 4–36.

Căpâlneanu 2011 – Căpâlneanu, Ana Maria: *Baza de date Libertate și cenzură în România.* = *Adrian Marino în căutarea ideii de libertate și cenzură.* Studii. Szerk. Ilis, Florina. Kvár. 183–336.

Cassen 2019 – Cassen, Flora: *Cârnatul în cămara evreilor: Hrana și relațiile evreo/creștine în Italia renascentistă.* = *Practici culinare evreiești în lumea largă.* Szerk. Diner, Hasia R.–Cinotto, Simone Bukarest. 55–86.

Chivu 2001 – Chivu, Gh.: *Este cartea de bucate un manuscris Brâncovenesc?* Limba Română C. 1–2. sz. 33–38.

Ciorba 2007 – Ciorba, Ioan: *Marea foamete din Transilvania dintre anii 1813-1817.* Nagyvárad.

Claudian 1939 – Claudian, Ioan: *Alimentația poporului român în cadrul antropogeografiei și istoriei economice.* Bukarest.

Cohn 2000 – Cohn, Bernard S.: *Történelem és antropológia: hogy áll a meccs?* = *Történeti antropológia.* Szerk. Sebők Marcell. Bp. 23–48.

Coroi 2001 – Coroi Artur: *Egy tollforgató erdélyi főúr a hagyományos világ alkonyán.* Gondolatok Altorjai Apor Péter koráról, életéről és írásairól. = *Uő: Adalékok Altorja és Háromszék történetéhez.* Debrecen.

2002 – Coroi Artur: *Adalékok Háromszék történeti néprajzához.* = *Omagiu profesorului Magyari András Emlékkönyv.* Szerk. Pál Judit–Rüsz Fogarasi Enikő. Kvár. 50–51. 48–63.

2011 – Coroi Artur: *Baróti Cserey János deák élete és pályája.* Acta Siculica. 447–481.

Cziráki 2013 – Cziráki Zsuzsanna: *„Eodem kommt ein Schans von der Port.* Török követek a hírvivők fogadása Brassóban a XVIII. század első felében. = *Az otomán-magyar kényszerű együttélés és hozadéka.* Szerk. Újváry Zsuzsanna. Bp.

Czoch 2003 – Czoch Gábor: *A mentalitástörténet.* = *Bevezetés a társadalomtörténetbe.* Szerk. Bódy Zsombor–Ö. Kovács József. Bp.

Csáki 2013 – Csáki Árpád: *Kézdivásárhely vásárai és sokadalmi a 18. században.* = *Szölő. Bor. Termelés. Fogyasztás. Társadalom.* Borkultúra és társadalom visszatekintve a 21. századi Magyarországról. Szerk. Muskovics Andrea Anna. Bp. 313–320.

Csapó Emőke 2010 – Csapó Emőke: *Festine luculliene: secretele bucătăriei familiilor elitei clujene în a doua jumătate a secolului XIX. În căutarea fericirii. = Viața familială în spațiul românesc în sec. XVIII-XX.* Szerk. Bolovan, Ioan et al. Kvár.

2011 – Csapó Emőke: „*Spune-mi ce mănânci, ca să-ți spun cine ești*”. Moravuri din bucătăria nobiliară clujeană în secolul al XIX-lea. = *Identitate și alteritate* 5. Studii de istorie politică și culturală. Szerk. Bărbulescu, Constantin et al. Kvár. 294–306.

Csapó F. 1978 – Csapó F. Sándor: *Falucsufoló nevek titka.* Művelődés XXXI. 2. sz. 25–27.

Csávossy 1980 – Csávossy György: *Borissza kalauz. = Erdélyi konyha.* Szerk. Kövi Pál. Bukarest. 294–306.

2002 – Csávossy György: *Az erdélyi szőlőművelés és borgazdaság úttörői.* Korunk XII. 12. sz. 78–90.

2008 – Csávossy György: *Az erdélyi szőlő- és borgazdaság az idő tükrében.* Korunk XIX. 9. sz. 55–61.

2016 – Csávossy György: *Erdély hegyalja, a borok hazája.* Bp. 24–27.

Csefkó 1950 – Csefkó Gyula: *Kürtös kalács, kürtöskalács.* Magyar Nyelv XLVI. 4. sz. 256–258.

Cseke Péter 1995 – Cseke Péter: *Vigyázó torony.* Beszélgetések Debreczeni Lászlóval. Bukarest.

2008 – Cseke Péter: *A magyar szociográfia erdélyi műhelyei.* Bp.

Cserey Jánosné – Cserey Jánosné:

<https://www.sepsiszentgyorgy.info/sznm/setak/belso/csereyne2.htm> (2023. 12. 02.)

Csetri 1997 – Csetri Elek–Imreh István: *Társadalmi rendek, rétegek Erdélyben 1848 előtt.* Erdélyi Múzeum LIX. 1–2. sz.

1999 – Csetri Elek: *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás 1800-ig.* Kvár.

2000 – Csetri Elek: *A régi Torda nevezetességeiről.* Művelődés LIII. 5. sz. 90–93.

Csíki 2014 – Csíki Tamás: *Magyarországi népek gasztronómiája.* Étkezés és etnikai sztereotípiák a századelő néprajzi leírásaiban. Néprajzi Látóhatár XXIII. 3–4. sz. 153–168.

2014 – Csíki Tamás: *A hazai gasztronómia histográfiája és kutatási eredményei.* Debrecen <https://core.ac.uk/download/pdf/161037134.pdf> (2024. 08. 12.)

Csoma Borbála 1993 – Csoma Borbála–Csoma Zsigmond: *A bor Bethlen Miklós asztalánál.* (Gazdaság- és művelődéstörténeti tanulmány). Néprajzi Látóhatár II. 3. sz. 96–109.

Csoma Zsigmond 1999 – Csoma Zsigmond: *Bor, csízió, kalendárium, szőlővédőszentek.* = Uő: *Szent Vincétől szent János poharáig.* Bp. 9–13.

- 2006** – Csoma Zsigmond: *Szent Vince tisztelete és a Vince vessző szedésének szokása a magyar parasztságnál.* = *Lélek és élet.* Ünnepi kötet S. Lackovits Emőke tiszteletére. Szerk. Szelmeczi Kovács Attila. Veszprém. 127–133.
- 2009** – Csoma Zsigmond: *Késő reneszánsz, kora újkori kertek és borok Erdélyben.* Bp.
- 2012** – Csoma Zsigmond: *A magyar borászati szakirodalom kialakulása.* Eger 2012.
- 2017** – Csoma Zsigmond: *Erdély és Székelyföld protestánsainak 17–18. századi szövei.* Pápai Páriz az erdélyi (nagyenyedi) szőlő-bortermelésről. = *A reformáció borai és virágai.* Történeti, néprajzi tanulmányok. A 100 éve református lelkész családba született Balassa Iván néprajztudós emlékére. Szerk. Szabó Mária. Bp. 53–78.
- Csüry 1929** – Csüry Bálint: *A Székely Nemzeti múzeum kézírataiból.* = *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára.* Szerk. Csutak Vilmos. Sepsiszentgyörgy. 95–101
- Dankanits 1977a** – Dankanits Ádám: *A közművelődés történetéről.* Korunk XXXVI. 1–2. sz. 20–21.
- 1977b** – Dankanits Ádám: *A mentalitás hatalma.* Korunk XXXVI. 6. sz. 451–456.
- 1983** – Dankanits Ádám: *A hagyományos világ alkonya Erdélyben.* Bp.
- Dávid Antal 2018** – Dávid Antal: *Háromszék nem alkuszik.* Kvár.
- Dávid Lajos** – Dávid Lajos: *Anyák gróf Teleki Sándor életében.*
<https://telekihaz.ro/banyavidek/helytorteneti-irasok/> (2024. 02. 10.)
- 2009** – Dávid Lajos: *Régi szerelmek krónikája.* Asszonyok gróf Teleki Sándor életében. Művelődés LXVII. 12. sz. 18–23.
- Debreczeni 1942** – Debreczeni László: *Széljegyzetek egy népművészetünkről szóló munkához.* Erdélyi Múzeum XIII. 2. sz.
- Debreczy 1938** – Debreczy, Alexandru [Debreczy Sándor]: *Codicele Emilia.* = Uő: *Monumentele în manuscris de limbă și literatură maghiară din Muzeul Național Săcuiesc din Sf. Gheorghe.* Disszertáció. Sepsiszentgyörgy. 72–76.
- 1942** – Debreczy Sándor: *Emília-kódex.* Irodalomtörténeti Közlemények CII. 4. sz. 377–378.
- Dede 2010** – Dede Franciska: *Tartsd jól a bestiát!* Egy századfordulós „blog” története. Bp.
- Dékány 1999** – Dékány Diána: *A köles története Magyarországon.* Kézirat R. Várkonyi Ágnes részére. Magyar Mezőgazdasági Múzeum könyvtára. 11.
http://koles.atw.hu/koles/olvas/Dekany_Diana_A_koles_tortenete_Magyarorszag.pdf

Demeter at al. 1932 – Demeter Béla: *Az erdélyi falu és a szellemi áramlatok*. Kvár.

Demeter at al. 2024 – Demeter Gábor–Tompai László: *Társadalmi-gazdasági és demográfiai különbségek statisztikai vizsgálata a 18. századi Erdélyben*. Erdélyi Múzeum LIIIV. 1. sz. 119–141.

Dimány Attila 2008 – Dimény Attila: *Mézeskalács Kézdivásárhelyen*. = Szirbik Miklós *léptein...* Tanulmányok Halmágyi Pál 60. születésnapjára. Szerk. Forgó Béla. Makó. 157–160.

2019 – Dimény Attila: *A kézdivásárhelyi múzeum 50. éve*. Acta Siculica. A Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve 2018–2019. Sepsiszentgyörgy 2020.

Dimény Erika 2015 – Dimány Erika: „*Örömmünnepet egymás közt jokivánatokkal is fűszerezék*” – avagy mikor, hogyan és mit ünnepeltek a kézdivásárhelyi céhmesterek. Acta Siculica 2014–2015. 613–626.

Drabancz 2015 – Drabancz M. Róbert: *Egy illúzió fogságában*. Kulturális igazgatás és politikai propaganda a húszas évek második felének magyar sajtónyilvánosságában. = *Az információ mikrotörténetéhez*. Szerk. Gulyás László Szabolcs. Bp. 113–131.

Drace 2022 – Drace-Francis, Alex: *Istoria mămăligii*. Povestea globală a unui preparat tradițional. Bukarest.

Drăganu 1927 – Drăganu, Nicolae: *Etimologii*. Dacoromania. Buletinul Muzeului limbei române V(1927–1928). 328–378.

Draveczy 2011 – Draveczy Balázs: *Bagolytűdő és articsóka*. Bp.

Drugă 2019 – Drugă, Luminița: *Romanian Polenta between Brand and Culinary Identity*. Cultural Perspectives Journal XXIV. 81–94.

2022 – Drugă, Luminița: *Creativitatea culinară ca vector al identității locale: mămăligă-geandără-clică* – „mămăligă cu mămăligă”. = *Creativitate onomastică în spațiul cultural românesc*. Szerk. Drugă, Luminița et al. Bacău. 143–175.

Duncan 2004 – Duncan, Petru: *Repere in antropologia culturala a alimentatiei*. Iași.

Egyed 1970a – Egyed Ákos: *Az erdélyi „faluirodalom” fejlődése a XIX. század második felében és a XX. század elején*. Aluta. 217–233.

1970b – Egyed Ákos: *Bevezető*. = *A megindult falu*. Szerk. Uő. Bukarest. 5–19.

1978 – Egyed Ákos: *A parasztság Erdélyben a századfordulón*. Társadalmi és agrártörténeti áttekintés. Bukarest.

2002 – Egyed Ákos: *Falu, város, civilizáció*. Kvár.

Ember 1988 – Ember Győző: *Magyarország nyugati külkereskedelme a XVI. század közepén*. Bp.

ErlI 2011 – ErlI, Astrid: *Memory in culture*. London.

Fábián 1989 – Fábián Ernő: Háromszék szellemi kisugárzása. *Honismeret* XVII. 6. sz. 38–44.

Fazakas 2015 – Fazakas Emese: *A káposzta „dicsérete” nyelvemlékeink alapján.* = *Aranykapu*. Tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére. Szerk. Jakab Albert Zsolt–Kinda István. Kvár. 575–583.

Fehér et al. 2015 – Fehér Béla–Szécsi Noémi: *Hústalan és zsírtalan napok, jegyrendszer, központi élelmiszer-elosztás.* = *Uők: Hamis gulyás*. Hadikonyha a 20. századi Magyarországon. Bp.

Fehér Béla 2011 – Fehér Béla: *Saint Hilaire Jozefa és más ködlovagok*. Nemzeti konyhánk gót betűs irodalmáról. = Cserna-Szabó András–Fehér Béla: *Ede a levesben*. Gasztrokrimik. Bp.

2014 – Fehér Béla: *Köre leppencs*. Tésztafélék a régi magyar konyhán. *Hévíz* XXII. 4–5. sz. 331–335.

Ferenczi 1996 – Ferenczi István: *Az erdélyi Galat=Galats (Galac) helynévről és néhány hozzáfűződő kérdésről*. Cibinum. Muzeul Astra Sibiu. Acta I. 151–160.

Fónagy 2014 – Fónagy Zoltán: „Ünnepkor marha-, lúd- és tyúkhús” – Táplálkozás a Monachia korában. https://mindennapoktortene.blog.hu/2014/03/02/taplalkozas_monarchia (2019. 04. 15.)

Fuksz 2010 – Fuksz Márta: „Mézesbábosok vagyunk 1865 óta” = *Édes ünnepek és cukormentes hétköznapiak*. Édes tészták és sütemények a kora újkortól Magyarországon. Szerk. Bati Anikó–Csoma Zsigmond–Mészáros Márta. *Studia Caroliensia* XI. 3–4. sz. 283–306.

Fülöp 2010 – Fülöp Mónika: *A bálványosváraljai falukutatás.* = *Mezőség. Történelem, örökség, társadalom*. Szerk. Keszeg Vilmos–Szabó Zsolt. Kolozsvár. 62–77.

Füreder 2005 – Füreder Balázs: *Hamar Lajos kéziratoss receptgyűjteménye (1814–1864 között vezetett házinaplójából)*. Agrártörténeti Szemle XLVI(2004–2005). 1–4. sz. 265–272.

2008a – Füreder Balázs: *A XVIII. századi kéziratoss magyar szakácskönyvek tartalomjegyzéke*. I. rész. Lymbus. Magyarorságtudományi Forrásközlemények. 461–494.

2008b – Füreder Balázs: *Rozsólis, a kora újkori likőr*. Budapesti Gazdasági Főiskola Tudományos Évkönyve. 209–218.

- 2012–2013** – Füreder Balázs: *A kürtőskalács készítésének változásai* (A kürtőskalács története a magyar nyelvű szakácskönyvek alapján). *Acta Siculica* 2012–2013. 667–674.
- Gagyi** – Gagyi József: *Románia társadalomtörténete 1918 és 1989 között*.
<https://adatbank.ro/vendeg/htmlk/pdf5873.pdf> (2024. 01. 12.)
- Gál 1969** – Gál Ernő: *Társadalomtudományi Hagyományaink és az önismeret*. *Korunk* LXXIV. 7. sz. 1000–1009.
- Gálffy 2009** – Gálffy Zsuzsanna: *Plágium és kompiláció. Adalékok a XIX. század első felének magyarországi szakácskönyvkiadásához*. = „Múlt nélkül nincs jövő”. Szerk. Bank Barbara et al. Bp. 36–49.
- Gazda 2008** – Gazda Klára: *A kalács és rituális kontextusa*. = Uő: *Közösségi tárgykultúra – művészeti hagyomány*. Kvár. 345–384.
- Gunda 1944** – Gunda Béla: *Magyar hatás az erdélyi román műveltségre*. = *Magyarok és románok*. Szerk. Deér József–Gáldi László. Bukarest.
- 1988a** – Gunda Béla: *A természetes növénytakaró és az ember*. *Agria* XXIV. 165–219.
- 1988b** – Gunda Béla: *Néhány néprajzi megjegyzés Erdély történetéhez*. = *Tanulmányok Erdély történetéből*. Szerk. Rácz István. Debrecen. 37–44.
- 1989** – Gunda Béla: *A rostaforgató asszony*. Bp.
- Gunst 1982** – Gunst Péter: *Mezőgazdaság és élelmezés Magyarországon a II. világháború folyamán*. *Agrártörténeti Szemle* XXIV. 3–4. sz. 359–378.
- 1985** – Gunst Péter: *A paraszti életforma a XX. század első felében*. *Agrártörténeti Szemle* XXV. 3–4. sz. 491–565.
- Gyallay-Pap 1931** – Gyallay-Pap Zsigmond: *A nép és az intelligencia*. Kvár.
- Gyáni 2000** – Gyáni Gábor: *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Bp.
- 2003** – Gyáni Gábor: *Posztmodern kánon*. Bp. 91–98.
- 2006** – Gyáni Gábor: *Sajtótörténet a társadalomtörténész szempontjából*. *Médiakutató* VII. 1. sz. 57–64.
- 2009** – Gyáni Gábor: *A mindennapi élet mint analitikus kategória*. A társadalomtörténet-írás lehetséges új útja. *Történelmi Szemle* LI. 2. sz. 259–274.
- 2022** – Gyáni Gábor: *A történetiség fogalma a történeti tudományokban*. *Literatura* XLVIII. 2. sz. 156–167.

Gyarmati Zsolt 2003 – Gyarmati Zsolt: *Kávéházak a dualizmus kori Kolozsváron*. Korunk XIV. 5. sz. 24–35.

Győrffy 1939 – Győrffy István: *A néphagyomány és a nemzeti művelődés*. II kiad. Bp.

Hagyományok 2001 – *Hagyományok Ízek Régiók* 2. köt. Szerk. Farnadi Éva. Bp.

Hála 1991 – Hála József: *Hogyan gyűjtöttek elődeink? Anekdoták és történetek a magyar néprajztudomány klasszikusairól*. = *A Duna-menti népek hagyományos műveltsége*. Szerk. Halász Péter. Bp.

Halmos 2022 – Halmos Károly: *A nemzeti kultúra, mint piac és üzem (Betrieb) = Kapitalizmus és irodalomtörténet*. Szerk. András Csaba–Hites Sándor. Bp. 185–200.

Hanák 1985 – Hanák Péter: *A másokról alkotott kép*. Polgárosodás és etnikai előítéletek a magyar társadalomban (a 19. század második felében). Századok CXIX. 5–6. sz. 1079–1104.

Hantz 2015 – Hantz Péter et al.: *Kürtöskalács* – A világ minden táján ismert székely-magyar sütemény. Sepsiszentgyörgy.

Hegedűs é. n. – Hegedűs Nicoleta: *Őnarckép*. Erdélyi magyar identitás a XVIII.–XIX. században. Antológia és bibliográfia. Kvár. é. n.

Herepei 1971 – Herepei János: *Adatok Tótfalusirol és korának könyvtörténetéről*. = Uő: *Adattár a XVII. Századi szellemi mozgalmak történetéhez* III. Bp.–Szeged. 123–272.

Hobsbawm, Eric 2006 – Hobsbawm, Eric: *A történelemről, a történelemírásról*. Bp. 2006.

Hobsbawm, Eric et al. 1983 – Hobsbawm, Eric–Range, Terence: *The Invention of the Tradicion*. Cambridge.

Hofer 1988 – Hofer Tamás: *Bevezetés: nemzeti kultúra és néprajzi kutatás*. = *Nemzeti kultúrák antropológiai nézetben*. Szerk. Niedermüller Péter. /Kultúraelmélet és nemzeti kultúrák 2./ Bp. 7–18.

1989 – Hofer Tamás: *Paraszti hagyományokból nemzeti szimbólumok* – adalékok a magyar nemzeti műveltség történetéhez az utolsó száz évben. Janus VI. 1. sz. 59–74.

Hoffmann 1977 – Hoffmann Tamás: *A parasztság csődje és kultúrája*. = Uő: *Néprajz és feudalizmus*. Bp. 365–383.

2001 – Hoffmann Tamás: *Európai parasztok*. Életmódjuk története II. Az étel és az ital. Bp.

Holtzman 2007 – Holtzman Jon D.: *Étel és emlékezet*. 2000. Irodalmi és Társadalmi Haviap XIX. 8. sz.

Hoppál 1981 – Hoppál Mihály: *Elosztás és egyenlőség*. A MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának Közleményei. 1–2. sz. 139–154.

Ilyés 2014 – Ilyés Zoltán: *A nemzetiesítés néprajza – antropológiája*. Kutatástörténeti vázlat. Regio. Kisebbség Kultúra Politika Társadalom XXII. 2. sz. 66–113.

Imreh 1970 – Imreh István: *Az Erdélyi Tudományos Intézet és a táj kutatás*. Korunk LIII. 9. sz. 17–21.

1976 – Imreh István: *Jegyzetek néprajzból és történelemből*. = *Népismereti Dolgozatok* Szerk. dr. Kós Károly. Bukarest. 30–35.

1979a – Imreh István: *A bálványosváraljai falukutatás módszerének vázlata*. Korunk Évkönyv. 20–30.

1979b – Imreh István: *A jelenben élő múlt*. A határőrkatona és jobbágynépesség különbözőségéről vallott nézetek. = Uő: *Erdélyi hétköznapiak 1750–1850*. Bukarest.

1987 – Imreh István: *Székelyek a múlt időben*. Bp.

1999 – Imreh István: *Erdélyi eleink emlékezete (1550–1850)*. Bp.

Ionescu 2013 – Ionescu, Ramona: *De re culinaria*. Realități economice și tradiții gastronomice în Brașovul secolului al XIX-lea. Țara Bârsei XI–XII(2012–2013). 11–12. sz. 93–98.

Jeney Tóth 1999 – Jeney-Tóth Annamária: *Munkaebédek és -vacsorák, avagy részletek a kolozsvári számadáskönyvekből 1605–1606*. = *Történeti tanulmányok VII.* /Acta Universitatis Debreceniensis/. 57–67.

2009 – Jeney-Tóth Annamária: *Szőlősgazdák, vincellérek és szőlőművesek Kolozsváron a 16–17. század fordulóján*. = *Szőlőtermelés és borkereskedelem*. Szerk. Orosz István–Papp Klára. Debrecen. 77–96.

2012 – Jeney-Tóth Annamária: „*Urunk udvarnépe...*” Udvar és társadalma Báthory Gábor és Bethlen Gábor fejedelemsége idején a kolozsvári számadáskönyvek tükrében. Debrecen.

K. Karlovsky 1996 – K. Karlovsky Endre: *A burgonya meghonosítása Erdélyben*. Magyar Gazdaságtörténeti Szemle III. 3. köt. 293–321.

K. Kovács 1968 – K. Kovács László: *A közös fejős-juhnyájak tejhasznvételi formái Erdélyben 1900 körül*. Népi Kultúra – Népi Társadalom I. 9–53.

1970 – K. Kovács László: *Adatok tejkonzerválásunk egyik régi módjához*. Ethnographia. 617–634.

Kabán 1956 – Kabán Ferenc: *A kukorica története*. Bukarest.

Kapitány 2002a – Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor: *Erdélyiek magyarságszimbólumai*. = Uők: *Magyarság szimbólumok*. Bp. 292–306.

2002b – Kapitány Gábor–Kapitány Ágnes: *Résztevő megfigyelés a saját társadalomban – korszakok szimbolikája*. = *Jelbeszéd az életünk*. 2. Szerk. Uők. Bp. 124–156.

2024 – *A mindennapi élet magyarságszimbólumai*. Bp.

2023 – Kapitány, Ágnes – Kapitány, Gábor: *The Semiotics of Gastronomy – Meals and Identity*. Acta Ethnographica Hungarica LXVIII. 1. sz. 179–189.

Kárpáti 1979 – Kárpáti Endre: *A magyar országi alkoholizmus elleni küzdelem múltjából*. Bp.

Katona 1996 – Katona Judit: *Nemzeti sztereotípiák és a néprajz*. = *Az interetnikus kapcsolatok újabb eredményei*. Szerk. Katona Judit–Viga Gyula. Miskolc. 59–66.

Kecskés 1989 – Kecskés Péter: *Borsavölgyi társadalomtudományi kutatások*. Honismeret. XVII. 1. sz. 19–23.

Keszeg 1995 – Keszeg Vilmos: *Tordai beszélgetések*. Művelődés XXVIII. 6. sz. 30–32.

2004 – Keszeg Vilmos: *Torda és a malacok. Rátótiáda és művelődéstörténet*. = *Emlékkönyv Csetri Elek születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Szerk. Pál Judit–Sipos Gábor. Kvár. 214–232.

2008 – Keszeg Vilmos: *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség*. Egyetemi jegyzet. Kvár. 351–365.

2010a – Keszeg Vilmos: *Népi specialisták*.

<https://lexikon.adatbank.ro/mobil/tematikus/szocikk.php?id=96> (2022. 05. 10.)

2010b – Keszeg Vilmos: *Tordai pogácsa*.

<https://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=56> (2020. 04. 12.)

2011 – Keszeg Vilmos: *Gasztronómia és emlékezet*. Erdélyi Múzeum LXXIII.

Ketter 1985 – Ketter László: *Gasztronómiánk krónikája*. A magyar konyha múltja és jövője. Bp.

Kicsi 2007 – Kicsi Sándor András: *Konyha és lélek*. Bp. 2007.

Kisbán 1960 – Kisbán Eszter: *Nyersanyag és technika*. Pépes ételeink típusai. Néprajzi Értesítő XLII. 5–27.

1968 – Kisbán Eszter: *A lepénykenyér a magyar népi táplálkozásban*. Népi kultúra – Népi társadalom. Bp. I. 51–91.

- 1970** – Kisbán Eszter: *A kenyér a táplálkozási struktúrákban*. Népi Kultúra – Népi Társadalom IV. 97–125.
- 1987** – Kisbán Eszter: *A bálmos és a tejes kukoricapépek a 20. században*. 392. sz. térkép. Magyar Néprajzi Atlasz III. Bp.
- 1989a** – Kisbán Eszter: *A táplálkozáskultúra kutatása az Ethnographia első száz évfolyamában 1890–1989*. Ethnographia C. 373–383.
- 1989b** – Kisbán Eszter: *Népi kultúra, közkultúra, jelkép: a gulyás, pörkölt, paprikás*. Bp.
- 1993** – Kisbán Eszter: *Menyegzői lakomák a magyar parasztnál a 18–19. században*. Népi Kultúra–Népi Társadalom XVII. 81–106.
- 1994** – Kisbán Eszter: *Új szerkezet, népies terület*. Az újkori magyar táplálkozáskultúra kétarcúsága. Ethnographia CV. 2 sz. 401–406.
- 1997a** – Kisbán Eszter: *A táplálkozáskultúra*. = Magyar Néprajz 4. köt Szerk. Balassa Iván. Bp. 419–584.
- 1997b** – Kisbán Eszter: *Étkezések, ételek – új formák és intézmények az újkori magyar táplálkozáskultúrában*. = *A táplálkozáskultúra változatai a 18–20. században*. Szerk. Romsics Imre–Kisbán Eszter. Kalocsa. 9–24.
- 2003** – Kisbán Eszter: *Savanyú ízlésirány Közép- és Kelet-Európa határán a XX. században*. = *Folyamatok és fordulópontok*. Tanulmányok Andrásfalvy Bertalan tiszteletére. Szerk. Pócs Éva. Bp. 23–55.
- 2010** – Kisbán Eszter: *A cukor (gyógyszer – fűszer – csemege – élelmiszer – társadalom)* = *Édes ünnepek és cukormentes hétköznapiak*. Szerk. Báti Anikó et al. Studia Caroliensia XI. 3–4. sz. 71–87.
- 2011** – Kisbán Eszter: *A táplálkozáskultúra vizsgálata az európai etnológiában (1950–2010)*. Ethno-Lore XXVIII.
- 2013** – Kisbán Eszter: *Egy bokor hegedűs, egy veder bor, nyolc tál étel*. Kézműves asztalok a kora újkorban. = *Szőlő. Bor. Termelés. Fogyasztás. Társadalom. Borkultúra és társadalom visszatekintve a 21. századi Magyarországról*. Szerk. Muskovics Andrea Anna. Bp. 391–400.
- Knézy 1984** – Knézy Judit: *Somogy XVIII. századi táplálkozástörténetéből*. = *Somogy megye múltjából*. Szerk. Kanyar József. Kaposvár. 135–172.
- 1988** – Knézy Judit: *Somogy régi ételei*. Bp.

- 2003** – Knézy Judit: *Ételek és ételalapanyagok nevei a 17–18. században.* = *A magyar mezőgazdasági, kertészeti, erdészeti és vadászati szaknyelv kialakulása.* Szerk. W. Nagy Ágota. Bp. 118–133.
- Komáromy 1902** – Komáromy Andor: *Kolozsvári polgári konyha a XVI. század végén.* Erdélyi Múzeum XIX. 2. sz. 83–84.
- Kós Károly 1969** – Kós Károly dr.: *A páncélcsehi vásár.* Korunk XXVIII. 4. sz. 524–534
- 1970** – Kós Károly dr.: *Tövisháti tűzhelyek.* Művelődés XXIII. 1. sz. 39–44.
- 1972a** – Kós Károly dr.: *Az árucseré néprajza.* Szempontos és adatok. Népélet és néphagyomány. Tíz tanulmány. Bukarest. 9–51
- 1972b** – Kós Károly dr.: *Népi kandallók és kályhacsempék az erdélyi magyarság körében.* = Uő: *Népélet és néphagyomány.* Bukarest. 134–190.
- 1976** – Kós Károly dr.: *Vásárok és vidékek.* = Uő: *Tájak, falvak, hagyományok.* Bukarest. 326–381.
- 2000** – Kós Károly dr.: *A Mezőség néprajza* 2. köt. Marosvásárhely.
- Kósa 1969** – Kósa László: *A burgonya meghonosodása Erdélyben.* Művelődés XXII. 10. sz. 57–58.
- 1970** – Kósa László: *A kandallós tüzelő.* Népi kultúra – Népi társadalom IV. 81–96.
- 1976** – Kósa László: *Néprajzhagyományaink évszázadai.* Bp.
- 1992** – Kósa László: *Parasztosodás – polgárosulás* (A parasztság változásai Magyarországon a XIX. században) = *Közelítések.* Néprajzi, történeti, antropológiai tanulmányok Hofer Tamás 60. születésnapjára. Szerk. Mohay Tamás. Debrecen. 143–155.
- 1998** – Kósa László: „*Ki népei vagytok?*” – *Magyar néprajz.* Bp.
- 2001a** – Kósa László: „*Hétszilvafa árnyékában*”. Bp. 2001.
- 2001b** – Kósa László: *A magyar néprajz tudománytörténete.* Bp. 2001.
- 2003** – Kósa László: *magyarok és szomszédaik.* = Uő: *Nemesek, polgárok, parasztok:* Néprajzi, történeti antropológiai és művelődéstörténeti tanulmányok. Bp.
- Kovács Ákos 2006** – Kovács Ákos: *A kitalált hagyomány.* Pozsony.
- Kovács Éva 1982** – Kovács Éva: *Táplálkozási kultúra Dobrán.* Korunk XLI. 11. sz. 860–865.
- Kovács Nemere 2010** – Kovács Nemere: *Szakácskönyvek.* = *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon.* 5/1. köt. Szerk. Dávid Gyula. Bukarest–Kolozsvár.

Kovács Sándor 1981 – Kovács Sándor Iván: „*A gyomros matéria*”. = *Szakácsmesterségnek könyvecskéje*. A csáktornyai Zrínyi-udvar XVII. századi kéziratok szakácskönyve és a Tótfalusi Kis Miklós által kiadott kolozsvári szakácskönyv. Szerk. Király Erzsébet. Bp. 5–142.

Kövér 2006 – Kövér György–Gyáni Gábor: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*. Bp.

Kuti 2019 – Kuti Klára: *Az utolsó pillanatban*. Bornemissza Anna szakácskönyve és egy korszak vége. Soproni Szemle LXXIII. 2. sz. 168–176.

2022 – Kuti Klára: *Rend és rendetlenség Bornemissza Anna asztalánál*. Táplálkozás és háztartásvezetés az erdélyi fejedelmi udvarban. Bp.

Kürti 2001a – Kürti László: *Erdély imázs, néprajzkutatás*. Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 9. 36–40.

2001b – Kürti, László: *Literary Contests: Populism, Transylvania, and National Identity*. = Uő: *The Remote Borderland: Transylvania in the Hungarian Imagination*. New York. 77–106.

Losonczi 1972 – Losonczi Ágnes: *A táplálkozás társadalmi és emberi viszonyai*. Valóság XV. 3. sz. 16–29.

1977 – Losonczi Ágnes: *Az életmód az időben, a tárgyakban és az értékekben*. Bp. 1977.

Lovas Kiss 2004 – Lovas Kiss Antal: *Meghatározó jegyek Kolozsvár XX. századi táplálkozáskultúrájában*. Néprajzi Látóhatár XIII. 1–2. sz. 83–113.

Löfgren 1988 – Löfgren, Orvar: *Gondolatok a nemzeti érzés kulturális szerveződéséről*. = *Nemzeti kultúrák antropológiai nézetben*. Szerk. Hofer Tamás–Niedermüller Péter. Bp. /Kultúraelmélet és nemzeti kultúrák 2./ 145–174.

Lukács 2004 – Lukacs, John: *Nyilvánosság és népszerűsítés*. = Uő: *A történelmi tudat avagy a múlt emlékezete*. Bp. 139–143.

Macri 2018 – Macri, Vlad: *A román konyha – az elismert import és a gasztronómiai „plagizálás” között*.

https://foter.ro/cikk/20180131_a_roman_konyha_az_elismert_import_es_a_gasztronomiai_plagizalas_kozott/ (2019. 04. 14.)

Magâriu 2009 – Magâriu, Mariana Dorina: *Presa – sursă de inspirație pentru istoria literară*. Ephemerides. 2. sz. /Studia Universitatis Babeș-Bolyai/. Kvár. 67–74.

Magyari Vincze 1993 – Magyari Vincze Enikő: *A szöveg mint kultúra*. Kísérlet az antropológiai sajtóelemzések elméleti-módszertani megalapozására. Korunk III. 1. 103. 98–106.

Mihăilescu 2007 – Mihăilescu, Vintilă: *Antropologie*. Cinci introduceri. Iași.

Makkai 1981 – Makkai László–Gyáni Gábor: *Anyagi kultúra, szokásrend, mentalitások*. Javaslát egy tudományközi együttműködésre. Történelmi Szemle XXIV. 2. sz. 268–272.

Marinesu 2016 – Marinescu, Angelica: *Sociologia alimentației*. Bukarest.

Mártonffy 1944 – Mártonffy Mária: *Német jövevényszavak a magyar konyhaművészetben*. Német Nyelvészeti Dolgozatok X. füzet. Bp.

Milică Ioan–Guia 2017 – Milică Ioan–Guia, Sorin: *Rețetele culinare: oralitate și scripturalitate*. Diacronia III. 5. sz. 1–12.

Miskolczy 1980 – Miskolczy Ambrus: *Népesség, társadalom és gazdaság a reformkori Erdélyben*. Történelmi Szemle XXIII. 3. sz. 509–529.

Mitu 2017 – Mitu, Sorin: *Az összehasonlító imagológia: egy szintetizáló tudományág tervezete*. = Uő: *Az én Erdélyem*. Marosvásárhely. 54–89.

2022 – Mitu, Sorin: *Români și maghiari în Transilvania medievală: raporturi imagologice, conviețuire etnică și conflicte sociale*. Ziridava. Studia Historica. XXVII. 61–85.

2024 – Mitu, Sorin: *Metodologie și ironie*. = Uő: *Românii și ungurii. Un război imagologic de o mie de ani*. Bukarest . 35–44.

Molter 1940 – Molter Péter: *Falukutatás Bálványosváralján*. Hítel V–VI(1940–1941). 3–4. sz. 285–306.

Montanari 1993 – Montanari, Massimo: *Éhség és bőség. A táplálkozás európai kultúrtörténete*. Bp.

Morvay 1978 – Morvay Judit: *Milyen is a magyar konyha? = Kis magyar néprajz a rádióban*. Szerk. Jávorka Kata et al. Bp.

Mucsi 1984 – Mucsi Ferenc: *Sajtó, cenzúra Magyarországon az első világháború idején*. Történelmi Szemle XXVII. 192–202;

Murádin 1988 – Murádin László: *Nyelvtörténeti adatok a kukorica szókincséhez*. Nyelv és Irodalomtudományi Közlemények XXXII. 1. sz. 19–42.

1991 – Murádin László: *Hodály*. Erdélyi Figyelő III. 10. sz. 15.

- 1996 – Murádin László: *Somlyó*. Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények. XI. 2. sz. 191–194.
- Nagy András 1938** – Nagy András: *Adatok az erdélyi magyarság népegészségügyéhez*. Erdélyi Múzeum IX. 4. sz. 261–280.
- Nagy Erika 2017** – Nagy Erika: *A Tótfalusi-szakácskönyv helyesírási kérdéseiről*. Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények LXI. 1. sz. 63–71.
- Nagy Imola 2018** – Nagy Imola Katalin: *Disputed Words of Disputed Territories: Whose is kürtőskalács?* Acta Universitatis Sapientiae, Philologica X. 3. sz. 67–85.
- Nagy Olga 1995** – Nagy Olga: *Interdiszciplináris vizsgálat az erdélyi magyar néprajzkutatásban*. Kísérlet egy szemlélet nyomonkövetésére. Ethnographia CVI. 1. sz. 249–261.
- Németh 2013** – Németh András: *Az életreform társadalmi gyökerei, irányzatai, kibontakozásának folyamatai*. = *Az életreform és reformpedagógia – recepciós és intézményesülési folyamatok a 20. század első felében*. Szerk. Németh András–Pirka Veronika. Bp. 11–54.
- Nicoară 2013** – Nicoară, Toader: *Alimentația. O istorie al alimentației și consumului*. = Uő: *9 teme de antropologie istorică*. Kvár. 67–80.
- Niederhauser 1982** – Niederhauser Emil: *A Kelet-európai országok nemzeti kultúrájának kialakulása a nemzetek keletkezési folyamataiban*. Helikon Irodalomtudományi Szemle XXVIII. 515–523.
- 1996 – Niederhauser Emil: *Interetnikus kapcsolatok – egy történész szemével*. = *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei*. Szerk. Katona Judit–Viga Gyula. Miskolc. 17–29.
- Notaker 2002** – Notaker, Henry: *Printed Cookbooks: Food History, and Literature*. Food and History. 10. köt. 131–159.
- Ortutay 1937** – Ortutay Gyula: *A megismerés nehézségei* = Uő: *Magyar népismeret*. Bp.
- Pais 2001** – Pais Ágnes: *Adatok Nagy Géza sepsiszentgyörgyi éveiről*. Acta Siculica. 1. köt. 59–84.
- Pál 1999** – Pál Judit: *Írástudás a Székelyföldön a XVIII. században* = *Emlékkönyv Jakó Zsigmond születésének nyolcvanadik évfordulójára*. Szerk. Kiss András et al. Kolozsvár. 421–433.

- 2002** – Pál Judit: *Kereskedők és boltok a Székelyföldön a 19. század közepéig.* = *Omagiu profesorului Magyari András emlékkönyv.* Szerk. Pál Judit–Rüsz Fogarasi Enikő. Kvár. 248–256.
- 2003** – Pál Judit: *Városfejlődés a Székelyföldön 1750–1914.* Csíkszereda. 125–281.
- 2010** – Pál Judit: *Néhány gondolat az erdélyi újkori társadalomtörténet-írás helyzetéről.* Erdélyi Múzeum LXXII. 1–2. sz. 10–16.
- Paládi Kovács 2003** – Paládi Kovács Attila: *Táplálkozási tájak az északi magyar népterületeken.* = Uő: *Tájak, népek, népcsoportok.* Válogatott tanulmányok. Bp. 337–354.
- Pál-Antal 2009** – Pál-Antal Sándor: *Háromszéki mezővárosok a 18. század elején.* Acta Siculica. 291–304.
- Pászka 2020** – Pászka Imre: *Létfenntartás – táplálkozás.* = Uő: *Együtthatás – Reprezentáció.* 1. köt. Szeged. 211–249.
- Péntek et al. 1985** – Péntek János–Szabó Attila: *Egy archaikus búzafaj: az alakor.* (*Triticum monococcum*). = Uők: *Ember és növényvilág.* Kalotaszeg növényzete és népi növényismerete. Bukarest. 116–123.
- Péntek 1996** – Péntek János: *A magyar-román interetnikus kapcsolatok néhány nyelvi vonatkozása.* = *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei.* Szerk. Katona Judit–Viga Gyula. Miskolc. 113–120.
- Pethő 1997** – Pethő Mária Anna: *Egy századeleji szakácskönyv tanulságai.* = *Varia ethnographica et folcloristica Ujváry Zoltán 65 születésnapjára.* Szerk. Keményfi Róbert–Szabó László. Debrecen. 202–210.
- Petre** – Petre, Mona: *Povestea sarmalelor.* <https://ierburiuitate.wordpress.com/tag/galustele/> (2020. 04. 14.)
- Pozsony 2015** – Pozsony Ferenc: *A székely kürtőskalács.* Acta Siculica 2014–2015. 497–518.
- Rotar 2006** – Rotar, Marius: *Apa care arde în flăcări.* Dimensiuni ale alcoolismului în Transilvania celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Caiete de Antropologie Istorică V. 1–2. sz. 155–186.
- Rüsz-Fogarasi 1998** – Rüsz-Fogarasi Enikő: *Alteritate și ospitalitate în Cluj la turnura secolului al VII-lea.* = *Identitate și alteritate.* Studii de imagologie. II. Szerk. Bocșan, Nicolae–Mitu, Sorin Kvár. 56–63.

- 2007a** – Rüszt-Fogarasi Enikő: *Élelmezési szintek a fejedelemségi Kolozsváron*. Századok CIVI. 6. sz. 1539–1555.
- 2007b** – Rüszt-Fogarasi Enikő: *Vendégfogadás Kolozsváron a 16. század fordulóján*. = *Mindennapi választások*. Tanulmányok Péter Katalin 70 éves születésnapjára. Szerk. Erdélyi Gabriella–Tusor Péter. XL. 4. sz. 821–834.
- 2015** – Rüszt-Fogarasi Enikő: *A kolozsvári ispotályok élelmezése a fejedelemség korában*. Urbs. Magyar Várostörténeti Évkönyv X. 105–121;
- 2018** – Rüszt-Fogarasi Enikő: *Food supply and Distribution in Early Modern Transylvania. The Case of Cluj*. = *Early Delight. Economics and Cultures of Food in Ottoman and Danubian Europe*. Balkan Studies Library/23. 1500–1900. Szerk. Jianu, Angel et al. 271–295.
- Sabján 2002** – Sabján Tibor: *Takaréktűzhely*. Bp.
- 2003** – Sabján Tibor: *A búbos kemence*. Bp.
- Salló Szilárd**: Az erdélyi juhászat kutatásának eredményei. = A csikmadarasi juhászok életmódjának változása a 20–21. századok fordulóján. Szerk. Jakab Albert Zsolt. Kvár. 22–33.
- Sárándi 2016** – Sárándi Tamás: *Táplálkozásbeli különbségek vagy állami propaganda? Adalékok az erdélyi nemzetiségi lakosság ellátásához a második világháború időszakában*. = *Vidéki élet és vidéki társadalom Magyarországon*. Szerk. Pap József et al. Bp.
- 2018** – Sárándi Tamás: *Székelzföld önellátása a két világháború közötti romániai magyar közgazdasági gondolkodásban*. Certamen V. 247–261.
- Sárkány 2014** – Sárkány Mihály: *Etnicitás és gazdaság*. Gazdasági, antropológiai megközelítések az interetnikus viszonyok kutatásában. = Uő: *Társadalom és gazdaság*. Válogatott szociálandropológiai írások. /Kultúrák keresztútján 22./. 417–434.
- Sárosi 1991** – Sárosi Bálint: *Művészeti mozgalmak népművészet-képe*. Nemzeti törekvéseink és a népzene változó képe. = *Népi kultúra és nemzettudat*. Szerk. Hofer Tamás. Bp. 167–173.
- Sas 2006** – Sas Péter: *A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum elmenekített anyagának pusztulása 1945-ben*. /Erdélyi Múzeum Egyesület 258./. Kvár.
- Savin** – Savin, Petronela: *Tradiție și inovație în terminologia alimentară românească*. Clasa preparatelor din cereale.
- https://www.academia.edu/17265088/Tradi%C5%A3ie_%C5%9Fi_inova%C5%A3ie_%C3%AE

n terminologia alimentar%C4%83_rom%C3%A2neasc%C4%83_Clasa preparatelor din cereale (02.14. 2022.)

- 2011** – Savin, Petronela: *De gustibus disputandum*. Frazeologia românească privitoare la alimentație. Iași.
- 2012** – Savin, Petronela: *Universul din lingură*. Despre terminologia alimentară românească. Iași.
- 2018** – Savin, Petronela: *Bucate din bătrâni: frazeologie și cultură românească*. Iași.
- Senciuc 2012** – Senciuc, Olivia: *Istoriografia românească a alimentației: geneză, surse documentare, direcții și metode de cercetare*. Cercetări istorice XXXI. 30–31. sz. 65–81.
- Simon András 1939** – Simon András: *Juhtenyésztés Mérában. = Tavaszi néphagyományaink*. Szerk. Nagy Ödön. Kvár.
- Simon András 2015** – Simon András: *Szőlőtelepek a Küküllő mentén az 1870-es évek elején. = Aranykapu*. Tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére. Szerk. Jakab Albert Zsolt–Kinda István. Kvár.
- 2016** – Simon András: *Újabb források és értelmezési lehetőségek a szőlő- és borkultúra történeti-néprajzi kutatásában. = Érték és Közösség*. A hagyomány és az örökség a változó lokális regiszterekben. Szerk. Jakab Albert Zsolt–Vajda András. Kvár. 229–254.
- Sipos 2000** – Sipos Péter: *A XX. századi forráskiadás problémái és ajánlása a forráskiadás szabályzatára*. Fons VII. 1. sz. 171–184.
- Smith 1995** – Smith, D. Anthony: *Gastronomy or geology? The role of nationalism in the reconstruction of nations*. https://www.sneps.net/t/images/Articles/Smith_1995.pdf (2024. 01. 25.)
- 2009** – Smith, Anthony D.: *Basic themes of ethno-symbolism. = Uő: Ethno-symbolism and Nationalism*. London – New York. 23–40.
- Sozan 1988** – Sozan, Michael: *Food Deprivation and Social Stratification in Pre-war Hungary*. Hungarian Studies IV. 2. sz. 137–147.
- Spielmann 1979** – Spielmann József: *Mit ettek a kunyhóban és a palotában*. Erdélyi szűk esztendők és a korabeli táplálkozási betegségek. = *Életünk és a táplálkozás*. TETT. A Hét melléklete. 1. sz. 55–59.
- 1982** – Spielmann József: *Az erdélyi néptáplálkozás kérdései Mátyus István művében*. Orvosi Hetilap CXXIII. 24. sz. 1495–1498.

Stahl 1992 – Stahl, Henry H.: *A Nerej-Vrancea gyűjtőút. = A régi román falu és öröksége.* Vál. Bev. Miskolczy Ambrus. Utószó. Rostás Zoltán. Bp. 135–155.

Ștefănescu 2012 – Ștefănescu, Barbu: *Între pâini.* Kvár.

Stolicná 2004 – Stolicná, Rastislava: *A táplálkozás, mint etnoidentifikációs jegy.* Acta Ethnologica Danubiana V–VI(2003–2004). 41–52.

Stroe 2017 – Stroe, Monica: *Geografii alimentare etnice în satele săsești. = Reinventând germanitatea.* Etnicizare, mobilitate și împrumut cultural la marginea Europei. Szerk. Oltean, Ovidiu et al. Bukarest. 37–66.

Surányi 2000 – Surányi Béla: *Tájfajták a Kárpát-medencében* (XVIII. sz. –1950). Agrártörténeti Szemle XLII. 3–4. sz. 321–405.

Șuta-Bogătean 2012 – Șuta-Bogătean, Alina Ioana: *Situația abordărilor românești centrate asupra alimentației. = Uő: Habitat și alimentație în societatea rurală românească din Transilvania de la Revoluția Pașoptistă la Marea Unire din 1918.* Kvár. 27–34.

Szabadfalvi 1998 – Szabadfalvi József. *A magyar mézsörkészítés. = Uő. Ötödfél évtized terméséből.* Néprajzi és művelődéstörténeti tanulmányok. Miskolc. 31–50.

Szabó Attila et al. 1984 – Szabó Attila–Márton Anna: *Növényi élelemforrások a nagykapusi lakosság táplálkozásában.* Művelődés XXXVIII. 6. sz. 35–36.

Szabó Miklós 2003 – Szabó Miklós: *Művelődés és gazdálkodás az újkori Erdélyben.* Marosvásárhely.

Szabó T. 1937 – Szabó T. Attila: *Az első munkatábor.* Hitel II. 1. sz. 51–65.

1950 – Szabó T. Attila: *Kürtöskalács, kürtöskalács.* Magyar Nyelv XLVI. 3. sz. 269–271.

1960 – Szabó, T. Attila: *A Pápai Páriz szótár kiadások magyar szókincsének román kölcsönszó anyaga* (Împrumuturi românești în lexicul maghiar al dicționarului Páriz-Pápai). Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Philologia IV. 15–28.

1971 – Szabó T. Attila: *Kürtöskalács, kürtöskalács. = Uő: A szó és az ember.* Bukarest. 354–360.

1980 – Szabó T. Attila: *Feudalizmuskori román-magyar nyelvi érintkezés. = Uő: Nép és nyelv.* Bukarest. 9–18.

Szabó Zoltán 1937 – Szabó Zoltán: *A tardi helyzet.* Bp.

Szakács 2018 – Szakács Szidónia: *Vendéglátás, kávéházak a dualizmus elején Kolozsváron* (1870–1880). Korunk XXIX. 8. sz. 17–26.

Szathmáry 1931 – Szathmáry László: *Régi magyar szeszes italok és szeszipari műszavak*. https://mek.oszk.hu/05400/05440/pdf/szathmary_szeszipar.pdf (2023. 12. 17.)

Szebeni 1962 – Szebeni Géza: *Csíki juhászat*. Ethnographia LXXIII. 1. sz. 54–89.

Székely Zoltán 1973 – Székely Zoltán: *Meșteșugul de turtă dulce și formele de turtă dulce ca obiecte de artă populară la secuii din Transilvania*. Cibinium 1969–1973. 265–281.

Szekernyés 2018 – Szekernyés János: *Mulató polgárok, katonák, ecset- és tollforgatók*. Kávéházak ködbeveszett városa a Béga partján. Korunk III. 8. sz. 68–79.

Szekfű 1922 – Szekfű Gyula: *A magyar bortermelő lelki alkata*. Bp.

1929 – Szekfű Gyula: *Három nemzedék*. Egy hanyatló kor története. Bp.

Széll 2015 – Széll Kálmán: „*Utollán még czukor a hegyibe...*”. Gondolatok régi szakácskönyvek nyomán. Vasi Szemle. CIX(2015). 2. sz. 143-162 www.vasiszemle.hu2015/02/szelle.htm (2019. 05.04.).

Szente 2017 – Szente Dorina: *A Gyöngyösbokréta rituális világa*. A hagyományörzés árnyoldalai. = *Továbbélő utópiák – magyar életreform-törekvések és nemzetközi recepciók hatások*. Szerk. Németh András–Vincze Beatrix. Bp. 141–159.

Szentkirályi 1923 – Szentkirályi Ákos: *Erdély juhái. Erdély juhtenyésztése*. A múlt, a jelen, a jövő. Kvár.

Szilágyi Miklós 2001 – Szilágyi Miklós: *Az újság mint néprajzi forrás*. = *Uő: Néprajzi forráskritika*. Debrecen. 74–91.

Szőcsné Gazda 2011 – Szőcsné Gazda Enikő: *Az udvarház árnyékában*. A futásfalvi Hamar család. Ház és ember 23. Szentendre. 53–78.

2019 – Szőcsné Gazda Enikő: *Mézeskalácsosok a Csíksomlyói búcsún*. = *Aranymadár*. Tanulmányok Táneczos Vilmos tiszteletére. Szerk. Jakab Albert Zsolt–Peti Lehel. Kvár. 355–363.

2022 – Szőcsné Gazda Enikő: *A belül fűtő kályhák – írott feljegyzések, népi párhuzamok e kályhatípus rekonstrukcióihoz*. Acta Siculica 2020–2022. Sepsiszentgyörgy. 373–379.

T. Szabó 2008 – T. Szabó Levente: *A tér képei: tér, irodalom, társadalom*. Kvár.

2020 – T. Szabó Levente: *Imaginarul literaturii maghiare din România: modulațiile imaginarului transilvan în literatura maghiară din Transilvania*. = *Enciclopedia imaginariilor din România* 1. Imaginar literar. Szerk. Corin, Braga. Bukarest. 325–341.

Tatár 2014 – Tatár Zoltán: *A vargabéles legendája*. = Uő: *A vargabéles legendája*. Kvár. 127–154.

2019 – Tatár Zoltán: *A vargabéles legendája*. = *Erdélyi konyha újrátöltve*. Szerk. Cserna-Szabó András. Bp. 167–187.

Tomori 1936 – Tomori Viola: *Faluművelődés és néplélektan*. Magyar Szemle X. 9–12. sz. 335–342.

1981 – Tomori Viola: *A parasztság szemléletének alakulása*. Szeged.

Tompa 2019 – Tompa Imre: *Test és gerinc, avagy az erdélyi borokról*. (Borszociológiai jegyzetek). = *Erdélyi lakoma újrátöltve*. Szerk. Cserna-Szabó András. Bp. 217–231.

Tóth-Bartos 2011 – Tóth-Bartos András: *Adatok Kézdivásárhely 1940–1944 közötti történetéhez*. Acta Siculica. A Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve. 355–371.

Török Katalin 2016 – Török Katalin: *Hely- és személynevek a magyar internetes gasztronómiai blogok és receptgyűjtemények ételneveiben*. Névtani Értesítő XXXVIII. 171–180.

Török Zsuzsa 2016 – Török Zsuzsa: *A kalotaszegi asszony: Gyarmathy Zsigáné. Írónői életpálya a 19. századi nemzetépítés kontextusában*. Irodalomtörténet XCVII. 4. sz. 431–454.

Tüdős S 1998 – [Tüdősné Simon Kinga]: *A földbirtokos Kálnoky Sámuel (1698)*. A Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei 1995–1997. XVII. 73–82.

2015 – Tüdős S. Kinga: *Doamnele gospodine din Ținutul Secuiesc și grădinile lor*. = *Grădina rozelor. Femei din Moldova, Țara Românească și Transilvania* (Sec. XVII–XIX). Szerk. Barbu, Violeta et al. Bukarest. 321–330.

2017 – Tüdős S. Kinga: *Étkezési szokások és „úri eledelek” a fejedelemségkori Erdélyben*. = *Tanulmányok Gebei Sándor 70. születésnapjára*. Szerk. Pap József. /Acta Academiae Agriensis/. Eger. 131–156.

Újváry 1996 – Újvári Zoltán: *Az interetnikus kapcsolatok kérdései a Kárpát-medencében*. = *Az interetnikus kapcsolatok kutatásának újabb eredményei*. Szerk. Katona Judit–Viga Gyula. Miskolc. 25–29.

Văduva 1996 – Văduva, Ofelia: *Pași spre sacru*. Din etnologia alimentației românești. Bukarest.

Vajkai 1943 – Vajkai Aurél: *A magyar nép életmódja*. = *A magyar nép*. Szerk. Bartucz Lajos. Bp. 1943.

Vámszer 1977 – Vámszer Géza: *A csiki juhászat*. = Uő: *Életforma és anyagi műveltség*. Bukarest 1977. 55–99.

Váncsa 2012 – Váncsa István: *A tokány tokánnyal eszi a tokányt.* = *Erdélyi lakoma újratöltve.* Szerk. Cserna-Szabó András Bp. 107–118.

Varga 1993 – Varga Gyula: *A népi táplálkozás Hajdú-Bihar megyében a XX. század első felében.* A Hajdú-Bihar Múzeum Közlönye LII.

Varga 2008 – Varga András: *A Tótfalusi-szakácskönyv forrása.* Magyar Könyvszemle CXXIV. 3. sz. 312–318.

Vargyas 1961 – Vargyas Lajos: *Miért és hogyan történeti tudomány a néprajz?* Néprajzi Látóhatár XLIII. 5–20.

Vári 2007 – Vári András: *Bor, sör, pálinka – alkoholhoz kapcsolódó sztereotípiák a 18. század végi – 19. század eleji Közép-Európában.* = *A fogyasztás társadalomtörténete.* Szerk. Hudi József. Bp.–Pápa. 189–199.

Várkonyi 2009 – Várkonyi Gábor: *Kultúrák találkozása – Török étkezési szokások és diplomácia a kora újkori Magyarországon.* Agora: A BGF KVIFk kulturális – tudományos folyóirata II. 3. sz. 61–67.

Venczel 1980 – Venczel József: *A falukutatók módszerének vázlata.* = Uő: *Az önismeret útján.* Bukarest. 119–136.

Veress 1931 – Veress, Andrei: *Româniile în literatura ungară și ungurii în literatura română (1781–1838).* Bukarest.

Verók 2013 – Verók Attila: „Általában mindeféle bor táplál.” Szőlészeti-borászati-élettani ismeretek az erdélyi századok olvasmányanyagában (16–18. század). = *Szőlő-Bor-Termelés-Fogyasztás-Társadalom.* Borkultúra és társadalom visszatekintve a 21. századi Magyarországról. Szerk. Muskovics Andrea Anna. Bp. 572–576.

Vita 1940 – Vita Zsigmond: *Br. Kemény Sándor önéletrajza.* Pásztortűz XXVI. 8–9. sz. 474–478.

1977 – Vita Zsigmond: *Fenixul Transilvan. Activitatea și însemnătatea tipografului Misztótfalusi Kis Miklós.* = Uő: *Philobiblon Transilvan.* Bukarest. 147–226.

1992 – Vita Zsigmond: *Falusi leányok nevelése a régi vécsi várban.* Művelődés XLI. 5. sz. 39–40.

2000 – Vita Zsigmond: *Erdély és a bor.* = Uő: *Erdélyi sétáló.* Művelődéstörténeti tanulmányok. Csíkszereda. 295–323.

Xachar 2017 – Xachar Viktor: *Osztrák gasztronómiai jövevényszavak a magyar nyelvben és német fordításaik.* = *Világkép és Etimológia.* Írások Nyomárcay István 80-ik születésnapjára. Szerk. Nyomárcay István–Papp Andrea. Bp. 315–323.

Zaciu 1980 – Zaciu, Mircea: *Simbolism alimentar.* I. Transilvania LXXXVI(1980). 7. sz. 32–33.

Zsemley 1940 – Zsemley Oszkár: *A magyar sütő-, cukrász és mézeskalácsos ipar története.* Bp.

Zsigmond 2011 – Zsigmond Győző: *Népi gombászat a Székelyföldön.* Csíkszereda 2011.

5.6. Lexicoane, manuale, baze de date

Arcanum – <https://www.arcanum.com/en/>

Czuczor – Fogarasi 1862 – Czuczor Gergely–Fogarasi János: *A magyar nyelv szótára.* 1. köt. 1862, 3. köt. 1865, 6. köt. 1874. Bp.

Csúry 1936 – Csúry Bálint: *Szamosháti szótár* 2. köt. Bp. 1936.

Erdélyi – *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár.* 1, 6, 9. köt. Szerk. Szabó T. Attila. Kvár 1975, 1993, 1997.

Gyulay – Gyulay Lajos naplói: <http://gyulaynaplok.hu/naploketetek.php> (2019. 05. 12.).

Gyurgyák 2001 – János: *Szerzők és szerkesztők kézikönyve.* Bp. 2001.

Horváth 2012 – Horváth Dezső: *A magyar gasztronómiai és borászati irodalom bibliográfiája 1695–1950.* Bp. 2012.

Hungaricana – <https://www.hungaricana.hu/en/>

Magyar 1966 – *A Magyar Nyelv Értelmező Szótára* 6. köt. Bp. 1966.

Magyar 1970 – *A Magyar Nyelv Történeti-Etimológiai Szótára* 2. köt. 1970.

Magyar 1977 – *Magyar Néprajzi Lexikon* (MNL). 1, 4. köt. Szerk. Ortutay Gyula. Bp. 1977.

Magyar 1987 – *Magyar Néprajzi Atlasz* (MNA). 3. köt. Szerk. Barabás Jenő. Bp. 1987.

Pallas 1895 – *A Pallas Nagy Lexikona* 9. köt. Bp. 1895.

Pesti 2012 – *Pesti Frigyes Helységnévgyűjteménye 1864–1865.* Székelyföld és térsége 1. köt. Közzétette. Csáki Árpád. Bp. – Sepsiszentgyörgy 2012.

Román 1967 – *A Román Nyelvészeti Atlasz.* Új sorozat, 3. köt. Bukarest 1967.

Román 1998 – *A Román Nyelv Értelmező Szótára.* Bukarest 1998.

Román 2016 – *A Román Nyelv Új Szótára.* Bukarest 2016.

Romániai 1981 – *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* (RMIL). 1. köt. Szerk. Balogh Edgár. Bukarest 1981.

Romániai 2010 – *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* (RMIL). 50/1. köt. Szerk. Dávid Gyula. Bukarest – Kolozsvár 2010.

Varga E.2000 – Varga E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája (1850–1992)*. Csíkszereda 2002. <https://www.kia.hu/kiakonyvtar/konyvtar/erdely/jeneyne.htm> (2023. 01. 02.)

5.7. Cotidiene și reviste

A Hét (Bp.) 1890, 1901.

A Hét (Bukarest) 1968, 1972, 1980, 1984, 1986.

A Hon 1875.

A Kert 1896.

Aranyosvidék 1896.

Brassói Lapok 1933, 1935–1936.

Budapesti szemle

Budapesti Hírlap 1856, 1884, 1886, 1891, 1907, 1913.

Csiki Lapok 1895.

Délamerikai Magyarság 1939, 1941.

Dolgozó Nő 1958,

Ellenzék 1883–1984, 1929.

Előre 1968, 1970, 1973.

Erdély Gazda 1877, 1926.

Erdélyi Híradó 1843.

Erdővidéki Hírlap 1925.

Erdővidéki Lapok 2000.

Falvak Népe 1942.

Familia 1889.

Foaia Diecezei 1895.

Fővárosi Lapok 1871, 1877, 1895.

Friss Újság 1930, 1940, 1944.
Gyümölcsészeti és konyhakertészeti füzetek 1880.
Háromszék 2015.
Hasznos Multságok 1835.
Háztartás 1907.
Hetilap 1852.
Híradó 1937.
Honi Ipar 1934.
Hölgyfutár 1863.
Keleti Újság 1930, 1933, 1938, 1939, 1942.
Kelet-Nyugat 1991.
Képes Figyelő 1945.
Kolozsvár 1896–1897.
Kolozsvári Egyetemi Lapok 1897.
Kolosvári Közlöny 1862
Kolozsvári Lapok 1899.
Korunk 1861.
Köztelek 1911, 1912, 1917, 1940,
Magyar Hírlap 1895.
Magyar Nemzet 1941, 2019.
Magyar Paizs 1873, 1911.
Magyar Polgár 1868, 1870–1871, 1881, 1885, 1888.
Magyar Szó 1969.
Magyarország 1915, 1938.
Március 1942.
Maros 1930.
Megyei Tükör 1969, 1972, 1974, 1976, 1979, 1981.
Mezei Gazdák Barátja 1829
Nagyasszony 1928.
Nagybányai Hírlap 1915.
Neamul Românesc 1935.

Nemere 1878–1879, 1980, 1883.

Nemzeti Társalkodó 1830–1831, 1837.

Népújság 1998.

Nővilág 1858.

Pécsi Közlöny 1899.

Pécsi Napló 1941–1942.

Pesti Hírlap 1883, 1915, 1940.

Pesti Napló 1885, 1893, 1897, 1901, 1921, 1930–1931, 1933.

Politikai Ujdonságok 1867.

Regélő Pesti Divatlap 1847.

Reggeli Hírlap 1937.

Szeged és Vidéke 1904.

Székely Hírmondó 2014–2015.

Székely Napló 1911, 1923.

Székely Nemzet 1891–1892.

Székely Nép 1930, 1940.

Székely Szó 1944.

Székelyföld 1888.

Székelység 1937.

Szentesi Napló 1943.

Történelmi Lapok 1895.

Tükör 1922.

Új Élet 1967.

Új Idők 1896, 1904, 1925–1927, 1931, 1932.

Ujság 1941.

Uránia 1917.

Utunk 1957, 1983.

Üstökös 1865.

Vadász és Versenylap 1864, 1875.

Vasárnapi Újság 1845, 1847, 1862, 1874–1875, 1887.